

Forskningsrapport 2018/1

Stephanie Plenty, Anton B Andersson, Simon Hjalmarsson,
Carina Mood, Frida Rudolphi och Georg Treuter

 Institutet för
FRAMTIDSSTUDIER

Hur går det för våra unga vuxna?

En rapport om sysselsättning och levnadsvillkor

Hur går det för våra unga vuxna?

En rapport om sysselsättning och levnadsvillkor

Hur går det för våra unga vuxna?

En rapport om sysselsättning och levnadsvillkor

Forskningsrapport 2018/1

Stephanie Plenty, Anton B Andersson, Simon Hjalmarsson,
Carina Mood, Frida Rudolphi och Georg Treuter

Institutet för Framtidsstudier är en självständig forskningsstiftelse finansierad genom bidrag från statsbudgeten och via externa forskningsanslag. Institutet bedriver tvärvetenskaplig forskning kring fram-tidsfrågor och verkar för en offentlig framtidsdebatt genom publikationer, seminarier och konferenser.

© Författarna och Institutet för Framtidsstudier 2018

Omslagsbild: Christopher Sardegna, Unsplash

Layout: Matilda Svensson

Tryck: Elanders, 2018

Distribution: Institutet för Framtidsstudier

ISBN: 978-91-982091-7-4

Om rapporten

Arbetet med rapporten har letts av Stephanie Plenty. Övriga författare är (i bokstavsordning): Anton B Andersson, Simon Hjalmarsson, Carina Mood, Frida Rudolphi och Georg Treuter.

Rapporten citeras som: Plenty S., Andersson A. B., Hjalmarsson S., Mood C., Rudolphi F., & Treuter G. "Hur går det för våra unga vuxna? En rapport om sysselsättning och levnadsvillkor" Forskningsrapport 2018:1. Institutet för Framtidsstudier, Stockholm; och Institutet för Social Forskning, Stockholms universitet.

Forskningen som redovisas i rapporten har finansierats av FORTE, program 2016-07099 och projekt 2017-02047. Datainsamlingen delfinansierades av NORFACE. Vi tackar referensgruppen för program 2016-07099 för värdefulla kommentarer.

Strax innan denna rapports publicering har Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) publicerat "Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar".¹ Vi har haft stor nytta av diskussioner och kommentarer från Oscar Svensson, sekreterare för denna utredning, och vi tackar honom för detta.

Ett särskilt tack riktas till respondenterna i YES! och CILS4EU, vars deltagande gjort denna forskning möjlig.

1. SOU 2018:11

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION	8
Syfte	10
Rapportöversikt	11
Datainsamling och tillvägagångssätt	12
Avgränsningar	13
2. SYSSELSÄTTNING BLAND UNGA VUXNA I YES!	14
Primär sysselsättning och överlappande sysselsättningar	15
En jämförelse mellan sysselsättningar baserad på egna rapporter och register	18
Sammanfattning	20
3. ARBETSSÖKANDE OCH UVAS	22
Arbets sökande och UVAS	23
Arbets sökande	25
UVAS som inte är arbets sökande	29
Längre period utan eller med sysselsättning	31
Sårbarhet bland unga som varken arbetar eller studerar	32
Sammanfattning	34
4. ARBETANDE UNGA	36
Typ av jobb	37
Anställningstrygghet	38
Sysselsättning vid sidan av det primära arbetet	41
Hur de hittat sina arbeten	43
Lön och arbetssituation	45
Sårbarhet bland arbetande	46
Sammanfattning	48
5. STUDERANDE UNGA	50
Studerande på universitet eller högskola	52
Studerande på gymnasiet	53
Övriga studerande	55
Sårbarhet bland studerande	56
Sammanfattning	58
6. BAKGRUNDSFAKTORER, SYSSELSÄTTNING OCH SÅRBARHET	60
Sårbarhet i olika sysselsättningskategorier	61
Kön, utländsk bakgrund och föräldrars utbildning:	
Hur relaterar de till sysselsättning och sårbarhet?	62
Skolresultat i årskurs nio, sysselsättning och sårbarhet	64
Gymnasiebakgrund, sysselsättning och sårbarhet	65
Sammanfattning	67

7. LEVNADSVILLKOR FÖR UNGA MED OLIKA SYSSELSÄTTNING OCH SÅRBARHET	68
Inledning	69
Ekonomisk situation	69
Ungas boende	73
Sociala relationer	75
Sammanfattning	78
8. PSYKISKT VÄLBEFINNANDE FÖR UNGA MED OLIKA SYSSELSÄTTNING OCH SÅRBARHET	80
Inledning	81
Emotionella och somatiska symptom	81
Vad oroar sig unga för?	83
Kontroll över sin framtid	85
Optimism och förväntningar på framtiden	86
Sammanfattning	89
9. SLUTSATSER	90
Ungas sysselsättning är heterogen och rörlig	91
Vi behöver ett bredare perspektiv på arbetsmarknadsrelaterade problem	91
Unga i sårbara situationer har sämre livssituation i flera avseenden	92
Vi behöver veta mer om processerna bakom ungas sysselsättning och sårbarhet	93
10. REFERENSER	94
11. APPENDIX	102
Datamaterial, procedur och population	103
Skiljer sig bortfallet från de svarande?	104
Operationaliseringar av sysselsättningsgrupper	108
Referenser i Appendix	109

Under de senaste decennierna har övergången från obligatorisk utbildning till högre utbildning och arbete i OECD-länderna blivit längre och mer komplex än tidigare.¹ Dessutom har det skett förändringar i anställningsvillkor, och andelen med hög utbildning har ökat, vilket innebär att jobb och utbildning inte ger samma garanti för trygghet på arbetsmarknaden som tidigare. Ungdomsarbetslösheten är också mer känslig för konjunktursvängningar än arbetslösheten bland vuxna.² Trots att det här sammantaget innebär att unga vuxna möter stora utmaningar i övergången till arbetsmarknaden så finns kunskapsluckor om ungas första steg in på arbetsmarknaden. Vi vet t.ex. inte hur många som befinner sig i särskilt sårbara situationer, eller hur levnadsvillkoren för individer med olika sysselsättning ser ut. Syftet med den här rapporten är därför att beskriva unga vuxnas arbetsmarknadsinträde och livssituation, med särskilt fokus på sårbarhet på arbetsmarknaden.

Flera utredningar och forskningsprojekt har under senare år gett oss en relativt god kunskap om vilka faktorer som ökar risken för svårigheter när unga går över till arbete eller högre utbildning, och mycket fokus har kommit att ligga på unga som varken arbetar eller studerar (UVAS, jfr engelskans NEET, Not in Employment, Education, or Training). Att sakna gymnasieutbildning och att ha utländsk bakgrund är två viktiga riskfaktorer för arbetslöshet och UVAS.³ Unga vuxna som har lågutbildade eller arbetslösa föräldrar, liksom unga med funktionshinder, löper också större risk att uppleva svårigheter på arbetsmarknaden och i studier.⁴ Trots den i nuläget relativt omfattande kunskapen om enskilda riskfaktorer har den statliga strategin om UVAS konstaterat att det fortfarande finns stora kunskapsluckor om unga med problem på arbetsmarknaden och att mer kunskap behövs för att möta behovet hos dagens unga.⁵

UVAS är tveklöst en viktig grupp att studera, men det är viktigt att komma ihåg att arbete eller studier inte automatiskt innebär en problemfri situation. Bland de som arbetar finns de som har tillfälliga arbetskontrakt, jobb i för liten eller oregelbunden omfattning, eller jobb som är psykiskt eller fysiskt påfrestande.⁶ Bland de som är i utbildning finns de som misslyckas med att ta sig igenom den utbildning de har påbörjat, och det finns de som hellre skulle vilja jobba om de kunde

1. Furlong, 2009; Furlong m.fl., 2003; Quintini m.fl., 2007

2. Goshay m.fl., 2016; Scarpetta m.fl., 2010

3. Engdahl & Forslund, 2016; Eurofound, 2012

4. Carcillo m.fl., 2015; Eurofound, 2012; Quintini m.fl., 2007; Siraj m.fl., 2014

5. Utbildningsdepartementet, 2015

6. Anderson m.fl., 2006; Furlong, 2006; MacDonald, 2011

få ett arbete. Det är därför viktigt att inte enbart studera UVAS, utan också förekomsten av andra typer av sårbarhet relaterade till arbete och studier.

Den kunskap som finns om ungas arbetsmarknad i Sverige bygger framför allt på information från registerdata och från Arbetskraftsundersökningarna (AKU). Dessa material innehåller ingen eller endast liten information från ungas egna perspektiv, något vi behöver för att förstå hur unga definierar sin situation och vilka omständigheter de upplever som problematiska.¹ Kvalitativa undersökningar hämtar in ungas egna perspektiv, men i små och ofta selektiva material som inte kan generaliseras till andra unga. I denna rapport använder vi ett riksrepresentativt urval där unga själva rapporterar om sin situation, och där denna information sedan matchas med registeruppgifter för samma individer. Med hjälp av detta material kan vi fylla i kunskapsluckor om unga vuxnas sysselsättning och problem vid istället på arbetsmarknaden i Sverige.

Syfte

Den här rapporten har tre syften:

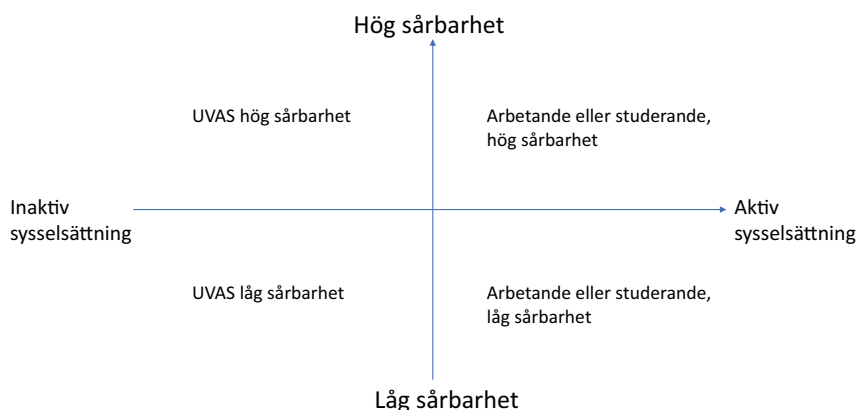
1. Att beskriva sysselsättningen bland unga vuxna i 19–20-årsåldern, baserat på deras egna uppgifter.
2. Att identifiera sårbara grupper. Detta görs genom att studera sårbarheten bland UVAS, men perspektivet vidgas också till ett bredare spektrum av sårbara positioner bland arbetande och studerande unga.
3. Att beskriva livssituationen för unga vuxna i olika sysselsättning och med olika grad av sårbarhet.

För att identifiera unga som har problem att etablera sig i samhället använder vi två sätt att klassificera deras ställning på arbetsmarknaden – dels typ av sysselsättning och dels graden av sårbarhet. Figur 1.1 visar en översikt av klassificeringen. Utgångspunkten är att dessa två dimensioner kan ge en bättre förståelse av sysselsättningsrelaterade svårigheter än om man bara tar hänsyn till vilken typ av sysselsättning man har. Med begreppet sårbarhet försöker vi fånga hur stark eller svag anknytning man har till arbete och/eller studier. De vi definierar

1. Jfr Maguire, 2010; Simmons & Thompson, 2013

som mer sårbara är unga som kan antas löpa större risk för framtida problem på arbetsmarknaden (t.ex. de som inte söker arbete, har små framgångar i sina studier, eller som jobbar få timmar i tillfälliga jobb).

Figur 1.1. Modell över sysselsättning och sårbarhet

Rapportöversikt

I kapitel 2 undersöker rapporten hur ungas sysselsättning ser ut enligt deras självrapporterade uppgifter och enligt registeruppgifter. De två informationskällorna ger kompletterande information om vad unga vuxna gör och kan tillsammans ge en mer fullständig bild än om man bara har en datakälla.

Kapitel 3 ger en mer nyanserad bild av UVAS genom att vi studerar a) de som definierar sig själva som arbetssökande, b) de som uppger sig ha någon annan sysselsättning än arbete, studier, eller söker arbete, och c) de som svarar att de inte har någon sysselsättning alls. Vi besvarar t.ex. frågorna: Hur stor andel av unga kan klassas som UVAS? Hur beskriver de sin sysselsättning? Vad ser UVAS som skälen till att de inte har jobb eller utbildning? Vilka strategier använder unga för att hitta jobb eller komma in på en utbildning, och hur aktivt försöker de förändra sin situation?

Kapitlen 4 och 5 presenterar villkor för unga som arbetar eller studerar, och lyfter fram stabila och instabila kopplingar till

arbetsmarknad eller utbildning. Vi besvarar frågor som: Vilka slags jobb har de som arbetar? Hur ser de på sina arbetsförhållanden, och hur trygg är deras arbetssituation? Vilka typer av studier bedriver de som studerar, och hur många gör små eller få framsteg i sina studier?

I kapitel 6 beskriver vi hur många som är i sysselsättning med lägre och högre grad av sårbarhet bland arbetande och studerande, och vi beskriver hur stora grupper av UVAS som kan anses vara särskilt sårbara. Vi studerar också hur sysselsättning och sårbarhet är kopplade till bakgrundsfaktorer som kön, utländsk bakgrund, föräldrars utbildning och skolprestation.

I kapitlen 7 och 8 undersöker vi hur levnadsförhållanden varierar med sysselsättning och sårbarhet på arbetsmarknaden. Vi presenterar bl.a. vad unga med olika sysselsättningssituationer har för ekonomisk situation, sociala relationer, och fritidsaktiviteter. Vi visar också hur deras psykiska välbefinnande ser ut i olika avseenden, vad de oroar sig för, och hur de ser på sina möjligheter och framtid. Rapporten avslutas i kapitel 9 med en sammanfattning av våra resultat.

Datainsamling och tillvägagångssätt

Data kommer från undersökningen *Youth in Europe Study* (YES!), där vi har följt ett riksrepresentativt urval av unga som gick i årskurs åtta under läsåret 2010–2011 (de flesta födda 1996). I denna rapport observerar vi dessa ungas utfall på arbetsmarknaden och i studier fram till hösten 2016, dvs. fram till att de är ungefär 19–20 år gamla. I undersökningen inhämtas deras egna rapporter om sysselsättning och livet i stort, vilket kombineras med registeruppgifter om t.ex. utbildning, arbetsmarknad, och inkomstkällor. Rapporten använder framför allt egenrapporterade uppgifter från de som svarade på enkätens fjärde omgång (december 2015 till mars 2016) (n=2 524, 46 procent av grundurvalet). I vissa fall analyserar vi också utfall baserade på registeruppgifter från 2015 och 2016 om utbildning, arbete och registrerad arbetslöshet.

Statistiska Centralbyrån (SCB) har varit ansvarig för fältarbetet, inklusive urvalsförfarandet och datainsamlingen. Urvalet var stratifierat så att unga som gick i skolor med en hög andel elever med utländsk

bakgrund hade en högre urvalssannolikhet, detta för att möjliggöra detaljerade studier av integration. För att kunna generalisera till populationen som gick i årskurs åtta under läsåret 2010–2011, använder vi vikter i alla resultat, och dessa korrigerar för olika urvalssannolikheter i första omgången.

När man generaliserar från ett urval till en population finns alltid en statistisk osäkerhet. I rapporten visar vi genomgående 95-procentiga konfidensintervall kring skattningar i figurer, men vi avstår från att kommentera statistisk säkerhet för alla enskilda analyser eftersom det skulle göra rapporten tungläst. Konfidensintervallen innehåller med 95 procents säkerhet det värde som vi skulle ha fått om våra data täckte hela populationen (alla som gick i årskurs 8 läsåret 2010–2011). Man bör dock ha i åtanke att skevheter i bortfallet kan göra att urvalet inte blir helt representativt för populationen. Bland de svarande individerna i undersökningen 2015/2016 finns det en viss positiv selektion – de som valde att svara på enkäten hade t.ex. i genomsnitt något bättre skolprestationer i årskurs 8 och 9 än de som inte svarade på enkäten. I Appendix finns mer information om YES! och om bortfallet i enkäten.

Avgränsningar

Denna rapport presenterar information om ungas sysselsättning inom ramarna för de syften vi preciserat ovan. Ambitionen är inte att förklara orsakerna till att man hamnar i en viss sysselsättning, eller till att man får problem på arbetsmarknaden. Vår beskrivning av livssituationen för unga i olika sysselsättning och med olika grad av sårbarhet ska inte heller uppfattas som att sysselsättningssituationen nödvändigtvis är orsaken till skillnader i andra levnadsförhållanden. Det är fullt möjligt att skillnader i levnadsförhållanden kan påverka sysselsättningssituationen – unga med sämre hälsa kan t.ex. ha svårare att etablera sig på arbetsmarknaden – och det kan finnas andra faktorer som påverkar både sysselsättningssituationen och andra levnadsförhållanden. Läsaren bör också ha i åtanke att vi fokuserar på unga som har vuxit upp i Sverige, eller som har invandrat innan årskurs åtta. Vi undersöker dessa ungas sysselsättning och livssituation när de är ungefär 19–20 år gamla, så resultaten kan inte generaliseras till andra åldersgrupper eller till mer nyligen invandrade unga.

Primär sysselsättning och överlappande sysselsättningar

Ett av syftena med denna rapport är att ge en överblick över vad 19–20-åringar har för sysselsättning. I detta avsnitt används enkätuppgifter i kombination med registerinformation för att ge en beskrivning av ungas primära sysselsättning och av överlapp mellan olika sysselsättningar. Tabell 2.1 visar nuvarande primär sysselsättning baserat på ungas enkätsvar. Resultaten visar att 47 procent ser arbete som sin primära sysselsättning, 37 procent studier, och 12 procent arbetssökande. Fyra procent svarar att de har någon annan sysselsättning, eller ingen sysselsättning alls.

Tabell 2.1. Primär sysselsättning (N=2 517)

	%
Studerande	37
Arbetande	47
Arbetssökande	12
Annan sysselsättning	1
Ingen sysselsättning	3
Totalt	100

En begränsning med att studera primär sysselsättning är att vi då missar en viktig och vanlig aspekt av unga vuxnas livssituation, nämligen att man befinner sig i flera sysselsättningar samtidigt. Vi kan se i Tabell 2.2 att många unga har sekundära sysselsättningar utöver sin primära sysselsättning. Andelen som arbetar i någon utsträckning är betydligt större än de som ser arbete som sin huvudsakliga sysselsättning. Totalt sett arbetar drygt 60 procent, trots att bara 47 procent ser det som sin primära sysselsättning. Däremot studerar totalt sett 42 procent, vilket endast är något fler än de 37 procent som ser det som sin primära sysselsättning. En relativt stor andel har rapporterat att de söker arbete – ungefär 40 procent – men endast 10 procent är enbart arbetssökande. Det är vanligt för många som ser studier som sin primära sysselsättning

att samtidigt arbeta eller söka jobb. För de som ser arbete som sin primära sysselsättning är det relativt vanligt att också söka andra jobb (14 procent) men ovanligt att samtidigt studera (3 procent). En relativt liten grupp är primärt arbetssökande, samtidigt som de arbetar eller studerar (sammantaget 3 procent).

Vi klassificerar UVAS som de som varken arbetar eller studerar (se mer utförlig diskussion i kapitel 3). Det innebär att UVAS-gruppen består av de som *enbart* är arbetssökande (9,5 procent) samt de som har ingen eller annan sysselsättning (4 procent), vilket sammantaget är 14 procent av samtliga i undersökningen.

I enkäten frågade vi också om sysselsättning som man haft på minst halvtid och under tre månader i följd sedan juni 2015 (Panel B i Tabell 2.2). I typfallet innebar det en period som omfattade de sex senaste månaderna. Respondenterna kunde här uppge flera olika alternativ. Nivåerna är liknande som för nuvarande sysselsättning, men en något högre andel, nästan var femte, har varit utan arbete eller studier under en tremånadersperiod. Detta är i linje med tidigare forskning som visar att det inte är ovanligt för unga att ha kortare perioder av inaktivitet och att en mer stabil etablering ofta sker senare än vid 19 års ålder.¹ Vi återkommer till frågan om sysselsättning över en längre period i kapitel 3 om arbetssökande och UVAS.

1. Erikson et al., 2007

Tabell 2.2. Överlappande och tidigare sysselsättningar (N=2 517)

Panel A – Sysselsättning	%	%
<i>Primär sysselsättning: studerande</i>		37
Studerande enbart	15,9	
Studerande och arbetar	7,5	
Studerande och söker jobb	8,5	
Studerande, arbetar och söker jobb	4,6	
<i>Primär sysselsättning: arbetande</i>		47
Arbetande enbart	29,3	
Arbetande och studerar	2,5	
Arbetande och söker jobb	13,8	
Arbetande, studerar och söker jobb	1,2	
<i>Primär sysselsättning: arbetssökande</i>		12
Arbetssökande enbart	9,5	
Arbetssökande och studerar	1,4	
Arbetssökande och arbetar	1,4	
Arbetssökande, arbetar och studerar	*	
<i>Primär sysselsättning: ingen eller annan aktivitet</i>		4
Totalt	100	100
Panel B – Sysselsättning under minst tre månader i följd sedan juni 2015		
Studerat minst halvtid	41,1	
Arbetat minst 20 timmar per vecka	54,0	
Varit helt utan arbete eller studier	19,5	

Notera: Panel A baseras på frågor om nuvarande sysselsättning (december 2015 – mars 2016); Panel B baseras på en fråga om sysselsättning under minst tre månader sedan juni 2015.

* Vi frågade inte arbetssökande om de både arbetar och studerar samtidigt som de söker jobb.

En jämförelse mellan sysselsättningar baserad på egna rapporter och register

Genom att använda enkätdata länkade till registeruppgifter kan vi jämföra om dessa informationskällor ger en samstämmig bild av ungas sysselsättning. En sådan jämförelse signalerar om det är någon särskild grupp som någon av datakällorna inte fångar upp på ett tillfredsställande sätt.

För att klassificera sysselsättning i register använder vi data från 2015 och utgår från Temagruppen Unga i arbetslivets (Temagruppen) registerbaserade mått på sysselsättning,¹ men vi modifierar dessa till att bättre passa vår population. Eftersom de flesta i vår population lämnade gymnasiet i juni 2015 och bara hade haft ett halvår på sig att arbeta under 2015, halverar vi Temagruppens gräns för att klassificera någon som arbetande från ett helt till ett halvt prisbasbelopp (22 500 kronor). Som arbetande klassificerar vi alltså de som haft arbetsinkomster över denna gräns. Vi höjer också gränsen för att klassas som studerande från att ha fått studieinkomster över huvud taget till att ha mottagit minst 6 300 kronor i studiemedel. Med denna gräns kommer studiemedel för gymnasiestudier under VT 2015 inte att leda till att man klassas som studerande.* Som studerande i register klassificerar vi alltså de som under 2015 haft studieinkomster över 6 300 kronor och varit registrerade för studier på höstterminen. Som arbetssökande klassificerar vi de som varit registrerade hos Arbetsförmedlingen minst en dag någon gång under 2015. Vi klassificerar UVAS som de som varken varit studerande eller arbetande enligt ovanstående.

Tabell 2.3 visar de svarandes sysselsättningar enligt registeruppgifter. Det är viktigt att notera att sysselsättningarna enligt register inte är ömsesidigt uteslutande – en individ kan återfinnas i flera kategorier och andelarna summerar därför inte till hundra, utan säger hur stor andel som totalt finns i en viss sysselsättning oavsett om de också finns i någon annan. När det gäller studier ser vi att 46 procent är i någon form av studier, vilket är nära den andel (42 procent) som rapporterar studier som antingen primär eller sekundär sysselsättning, se Tabell 2.2, Panel A). Det är 64 procent som klassificeras som arbetande, och 12 procent

1. SCB, 2015; SOU, 2017

* Studiebidraget är 1 050 kronor i månaden och gymnasiestudenter får det i sex månader för vårterminen. <https://www.csn.se/bidrag-och-lan/studiestod/bidrag-for-gymnasiestudier-i-sverige.html#Hurmycket>

som UVAS, och även i dessa fall är överensstämmelsen god mellan enkät- och registerdata. När det gäller arbetssökande är andelen som registrerats som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen under 2015, 18 procent. Det är fler än de som uppger sig vara primärt arbetssökande i enkäten (12 procent), men betydligt färre än de som uppger att de söker arbete över huvud taget (40 procent, se Tabell 2.2, Panel A). Förklaringen är troligtvis att de som uppger att de är arbetssökande i enkäten inte nödvändigtvis är registrerade som arbetssökande på Arbetsförmedlingen.

Tabell 2.3. Sysselsättning enligt register, 2015 (N=2 517)

Sysselsättning	%
Studerande	46
Arbetande	64
Arbetssökande	18
UVAS	12

Notera: Kategorierna är inte ömsesidigt uteslutande. *Studerande* – de som är registrerade i studier HT15 och/eller har studieinkomster över 6 300 kronor; *Arbetande* – de som har förvärvsinkomster över 22 250 kronor; *Arbetssökande* – de som varit registrerade minst en dag på arbetsförmedlingen eller en dag i åtgärd; *UVAS* – frånvaron av arbete eller studier.

Att det är ungefär samma *andelar* unga i olika sysselsättningskategorier oavsett om definitionerna baseras på register eller enkät, betyder dock inte att samma individer alltid återfinns i samma kategori i de två datakällorna. När enkäten jämförs med registerdata är det viktigt att komma ihåg att registeruppgifterna är summeringar av 2015 (eller delar av 2015) medan enkäten i typfallet besvarades i december 2015 eller januari 2016. Det handlar alltså om olika observationsfönster. I Tabell 2.4 jämförs individens självrapporterade primära sysselsättning med sysselsättning enligt registerdata. Nästan 90 procent av unga som ser sin primära sysselsättning som studier eller arbete har samma sysselsättning enligt registeruppgifter. Trots att vi skattade samma nivåer av UVAS med olika mått är överlappningen mellan register och enkät långt ifrån perfekt – endast 49 procent av de som klassas som UVAS i enkäten klassas som UVAS i registret. Den främsta förklaringen till detta är förmodligen rörligheten in i och ut ur gruppen över tid.

Tabell 2.4. Överlapp mellan primär sysselsättning i enkät och sysselsättning enligt registeruppgifter, andelar i varje sysselsättningskategori (N=2 517)

Enkät 2015/2016	Register 2015						
	Studerar		Arbetar		UVAS		
	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Totalt
Studerar	11	89					100
Arbetar			15	85			100
UVAS					51	49	100

Notera: UVAS definieras som frånvaron av arbete eller studier.

Sammanfattning

- 37 procent av de unga vuxna i YES! ser studier som sin primära sysselsättning. Det är bara 16 procent som enbart studerar och resten av de primärt studerande arbetar, söker jobb, eller gör både och vid sidan av studierna.
- 47 procent ser arbete som sin primära sysselsättning. Det är 14 procent som har arbete som primär sysselsättning och dessutom söker andra jobb. En liten grupp på 3 procent har arbete som primär sysselsättning och studerar vid sidan av arbetet.
- 12 procent ser det som sin primära sysselsättning att söka arbete.
- 4 procent är varken arbetande, studerande, eller arbetssökande.
- 14 procent klassas som UVAS då de varken arbetar eller studerar.
- Det finns en hög överensstämmelse mellan enkät och register för arbetande och studerande, något lägre för UVAS.

Arbetssökande och UVAS

Detta avsnitt handlar om unga som varken har arbete eller studier som primär sysselsättning, enligt egna rapporter i YES! Unga utan arbete eller studier står ofta i fokus för policydiskussioner. De gör det eftersom de på goda grunder kan antas ha arbetsmarknadsrelaterade problem, och en överrisk för marginalisering och långsiktiga problem. Ungas problem på arbetsmarknaden kan studeras i termer av arbetslöshet, och som arbetslösa brukar man klassificera de som inte har ett jobb men som söker arbete. Detta inkluderar även unga som primärt studerar, men letar efter extraarbete,¹ vilket gör att man kan fånga upp en grupp unga som inte nödvändigtvis har problem på arbetsmarknaden. Dessutom utesluter arbetslöshetsmättet unga utan sysselsättning som *inte* aktivt söker arbete, en grupp som förmodligen står längre från arbetsmarknaden än de som söker jobb.²

För att fånga en bredare grupp av unga med arbetsmarknadsrelaterade problem används ofta begreppet NEET (Not in Employment, Education or Training) och den svenska motsvarigheten UVAS (Unga som varken arbetar eller studerar). Dessa begrepp syftar explicit till att fånga fler än enbart arbetssökande unga, dvs. att innefatta de unga som inte är i arbete eller utbildning.³ I Sverige finns två etablerade mått på NEET/UVAS: det som baseras på enkätdata från Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och det som baseras på registerdata enligt en modell som Temagruppen Unga i arbetslivet (Temagruppen) utarbetat.* AKU-måttet inkluderar personer som under en given vecka inte arbetade i minst en timme, och som inte heller deltagit i formella eller informella studier under veckan eller tre veckor tidigare.⁴ Temagruppens mått bygger på registerstatistik över studier, studieinkomster och arbetsinkomster, och tas fram på årsbasis.** En viktig skillnad mellan dessa mått är alltså att Temagruppens registerbaserade mått sammanfattar sysselsättning under ett år, medan AKU-måttet utgår ifrån veckorna innan enkäten.

1. Eurostat, 2017

2. Jfr Engdahl & Forslund, 2016

3. Eurofound, 2012; SOU, 2013, 2017

4. SOU, 2013; SCB, 2015

* Ibland görs en distinktion mellan NEET och UVAS där AKU-måttet ses som ett mått på NEET, medan Temagruppens registerbaserade mått kallas UVAS. Eftersom måttet som används i denna rapport har likheter med båda måtten är en sådan distinktion inte meningsfull här (jfr SOU, 2017).

**Notera att detta avser Temagruppens förnyade modell, som ändrades 2014 efter rekommendationer i SOU (2013) http://www.temaunga.se/sites/default/files/UVAS_nya_modellen.pdf

Eftersom måtten har olika mätmetoder bör de ses som komplementära snarare än alternativa.¹

I detta avsnitt analyserar vi arbetssökande och UVAS, utifrån ungas egna rapporter om primär sysselsättning. Tabell 3.1 visar hur stor grupp som ser sig som primärt arbetssökande – indelad i fyra undergrupper. Majoriteten arbetssökande unga är öppet arbetslösa (57 procent), medan en mindre andel av arbetssökande deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program (19 procent). Drygt 23 procent av unga som ser sig själva som primärt arbetssökande, har någon form av arbete eller studier. Eftersom den sistnämnda gruppen ser sig själva som arbetssökande och har svarat på enkätens frågor riktade till arbetssökande, så inkluderar vi dem i detta avsnitt.

Tabell 3.1 visar också hur stor gruppen icke arbetssökande är – alltså de som varken arbetar, studerar, eller söker arbete – indelad i två undergrupper. Tre procent uppger att de inte har någon sysselsättning alls, och en procent uppger att de har någon annan sysselsättning (dvs. en sysselsättning som inte innebär arbete, studier, eller arbetssökande).

I Tabell 3.1 ser vi vilka som klassas som UVAS – dvs. alla som uppgett att de varken arbetar eller studerar. Detta mått inkluderar de som är i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Totalt är knappt 14 procent UVAS med denna definition. Majoriteten av UVAS är öppet arbetslösa (51 procent) medan en knapp femtedel deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program (17 procent). Totalt är det 69 procent av UVAS som är arbetssökande medan en mindre men väsentlig andel av UVAS är icke arbetssökande (31 procent).

Tabell 3.1. Arbetssökande och icke arbetssökande, indelade i olika delkategorier. Andelar av samtliga, arbetssökande, och UVAS (N=440)

Aktivitet	UVAS	Av samtliga	Av arbets- sökande	Av UVAS
Arbetssökande, arbetar	Nej	1,4	11,6	-
Arbetssökande, studerar	Nej	1,4	11,6	-
Arbetssökande, öppet arbetslös	Ja	7,1	57,4	51,3
Arbetssökande, arbetsmark. pol. prog.	Ja	2,4	19,4	17,3
Icke arbetssökande, ingen syss.	Ja	3,3	-	23,9
Icke arbetssökande, annan syss.	Ja	1,0	-	7,5
Totalt		16,6	100	100

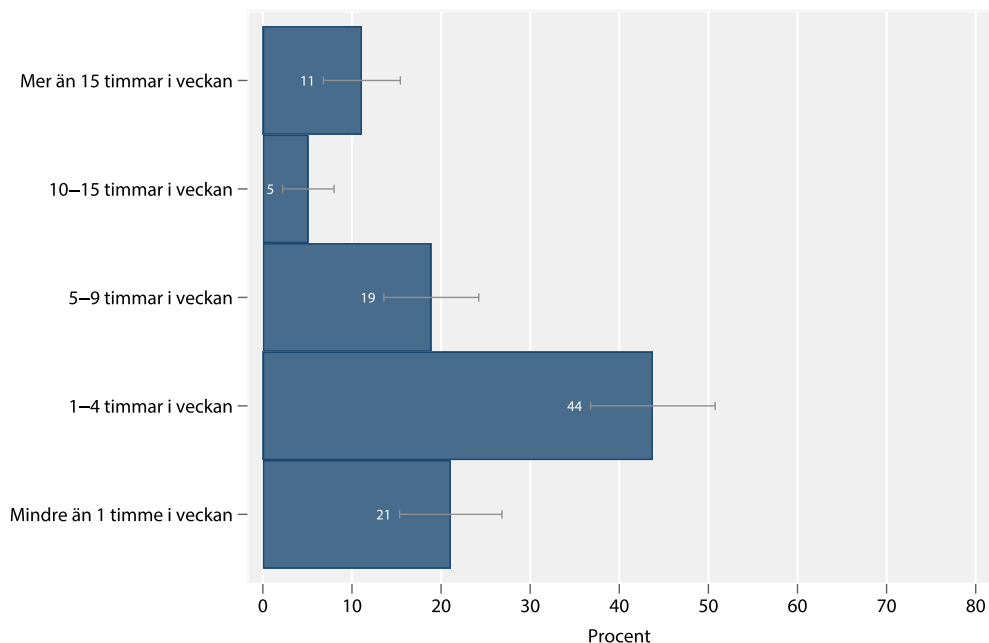
1. SOU, 2017

Arbetssökande

Hur mycket tid lägger man på att söka arbete, och vilka kanaler använder man? Hur svårt upplever man att det är att få arbete, och vilka viktiga hinder ser man? I detta avsnitt svarar vi på dessa frågor och vi inkluderar *alla* som ser sig som primärt arbetssökande. Eftersom unga i gruppen arbetssökande själva har uppgivit detta som sin primära sysselsättning, så förväntar vi oss att arbetssökandet är en viktig del av dessa ungas vardag, även för de som uppgivit att de också har något arbete eller deltar i någon utbildning.

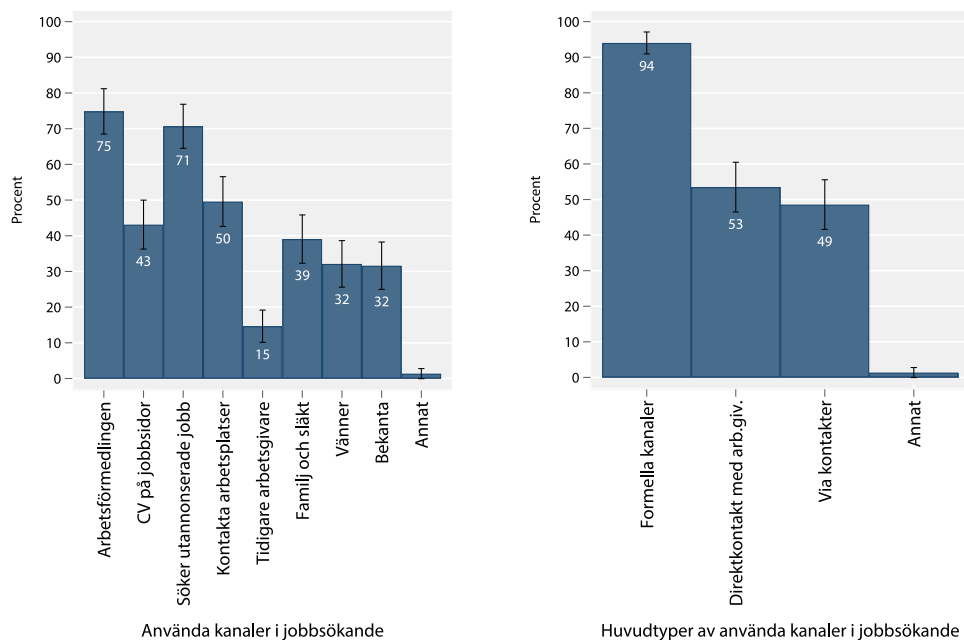
Ett förvånande resultat är att majoriteten (65 procent) lägger mindre än fem timmar i veckan på att söka jobb (Figur 3.1). De som är öppet arbetslösa har en lägre sökintensitet än de som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Exempelvis är det bara ungefär 31 procent av de öppet arbetslösa som lägger ned mer än fem timmar i veckan på arbetssökande, jämfört med 48 procent av de som är i arbetsmarknadspolitiska program (visas ej). Detta kan tala för att personer som är mer motiverade har selekterats in i arbetsmarknadspolitiska program, men det är också möjligt att arbetsmarknadspolitiska program ofta innehåller komponenter som involverar eller uppmuntrar arbetssökande.

Figur 3.1. Antal timmar som arbetssökande lägger på att söka jobb. Andel av arbetssökande (N=325)

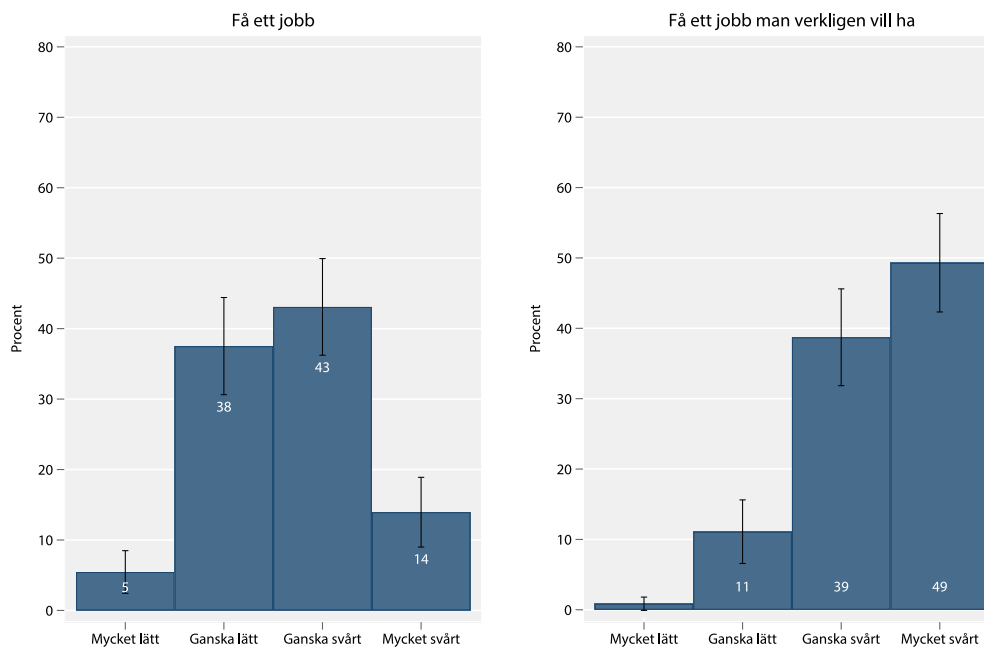
När det gäller de kanaler som de arbetssökande använder för att söka jobb så fick man i enkäten uppge maximalt tre kanaler som man oftast använder sig av. Resultaten visas i Figur 3.2. Vi kan konstatera att nästan alla arbetssökande använder sig av formella kanaler (Arbetsförmedlingen, utannonserade jobb och att lägga upp sitt CV på jobbsidor), medan något färre använder sig av direktkontakt med arbetsgivare (arbetsplatser och tidigare arbetsgivare), respektive kontakter (familj, vänner eller bekanta).

Figur 3.2. Kanaler som använts för att söka jobb. Andel av arbetssökande (N=326)

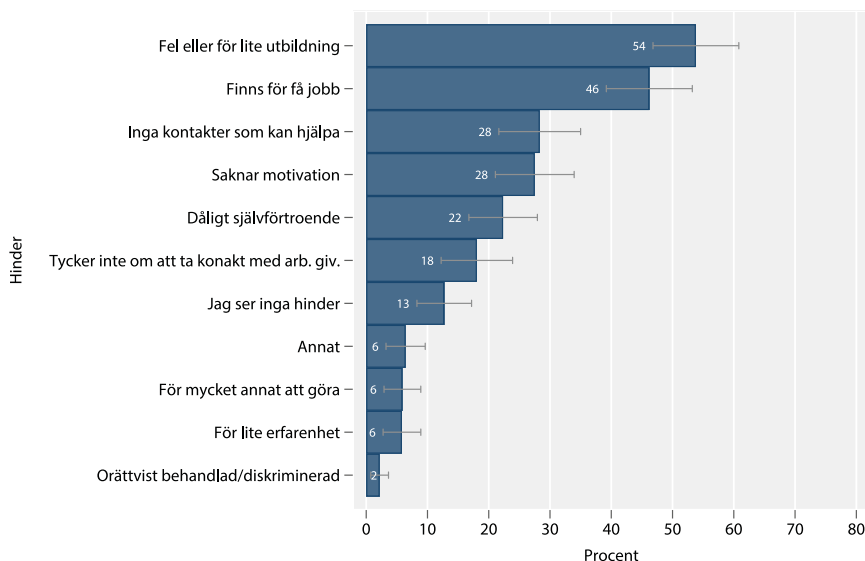
Hur ser då de arbetssökande på sina möjligheter på arbetsmarknaden? Först och främst uppger en stor andel, 86 procent, att det är mycket viktigt att börja arbeta eller studera det närmaste året (visas ej). I Figur 3.3 ser vi att ganska många, 43 procent, ser det som ganska lätt eller mycket lätt att få ett jobb – men det är fler, 57 procent, som ser det som ganska svårt eller mycket svårt. Pessimismen är än större när det gäller att hitta ett jobb man verkligen vill ha: Här är det 88 procent som ser det som svårt eller mycket svårt.

Figur 3.3. Andel av arbetssökande som uppger att det är lätt/svårt att få ett jobb respektive ett jobb man verkligen vill ha (N=325)

De arbetssökande har också rapporterat vad de ser som de största hindren för att få ett jobb, och här kunde de från en lista välja de tre hinder de såg som viktigast. Figur 3.4 visar tydligt att man framför allt ser fel eller för låg utbildning som hinder (över hälften gör det), eller att man uppfattar att det finns för få jobb på arbetsmarknaden. Dessa båda hinder kan ses som två sätt att uttrycka att det finns en brist på jobb med rätt kvalifikationsnivå. Hinder som har med personliga egenskaper att göra är mindre vanliga, men inte ovanliga. Mer än en fjärdedel av de arbetssökande uppger att de saknar motivation, och nästan lika många ser dåligt självförtroende som ett hinder. En knapp femtedel tycker inte om att ta kontakt med arbetsgivare. Ett positivt resultat är att det är försvinnande få, endast 2 procent, som uppfattar orättvis behandling och diskriminering som ett viktigt hinder för att få jobb. Notera att detta mått mäter upplevelsen att diskriminering är ett hinder – det fångar inte eventuell diskriminering på arbetsmarknaden som man inte uppfattat själv.

Figur 3.4. Andel av de arbetssökande som ser olika typer av hinder för att få jobb (N=324)

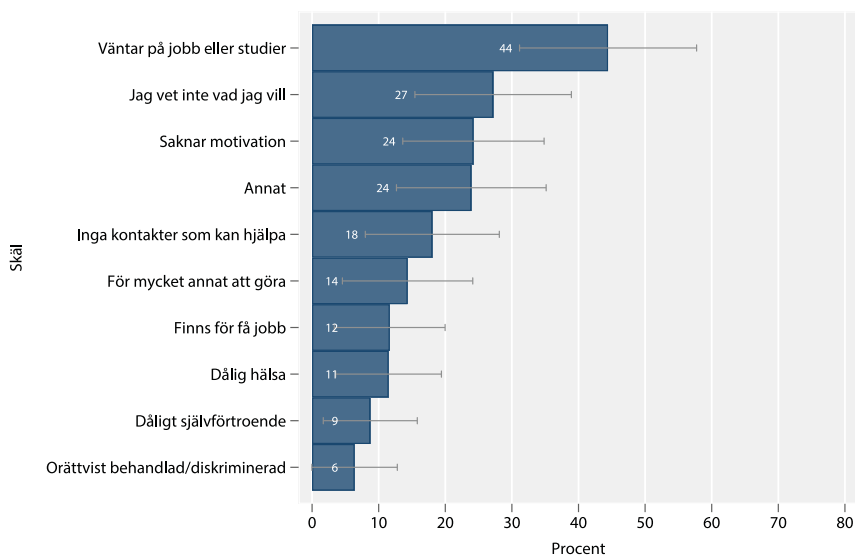
UVAS som inte är arbetssökande

För att bättre förstå situationen för icke arbetssökande UVAS så frågade vi om de hade någon eventuell annan sysselsättning. I den lilla grupp som uppger att de har en annan primär sysselsättning än arbete, studier, eller arbetssökande (en procent), är det vanligaste svaret att man är sjukskriven eller att man tar hand om egna barn. Ett fåtal uppger att de reser.

De som uppger att de inte hade någon sysselsättning alls (tre procent) ombads att ge upp till tre skäl till varför de inte var i arbete eller studier. Ett antal fasta svarsalternativ presenterades tillsammans med ett frisvarsalternativ. Svaren redovisas i Figur 3.5, och det absolut vanligaste skälet till att inte ha någon sysselsättning är att man väntar på att jobb eller studier ska börja – drygt 40 procent har uppgett detta som anledning. Andra förklaringar är att man saknar motivation eller att man inte vet vad man vill göra. Precis som i Figur 3.4 är diskriminering den anledning som väljs mest sällan. Bland fritextsvaren hittar vi många olika anledningar, en del som signalerar

problem av något slag (t.ex. psykisk ohälsa), och andra som inte gör det (t.ex. att man har tagit körkort, eller att man nyligen har avslutat en anställning).

Figur 3.5. Icke arbetssökande UVAS. Skäl till att man inte har någon sysselsättning (N=87)

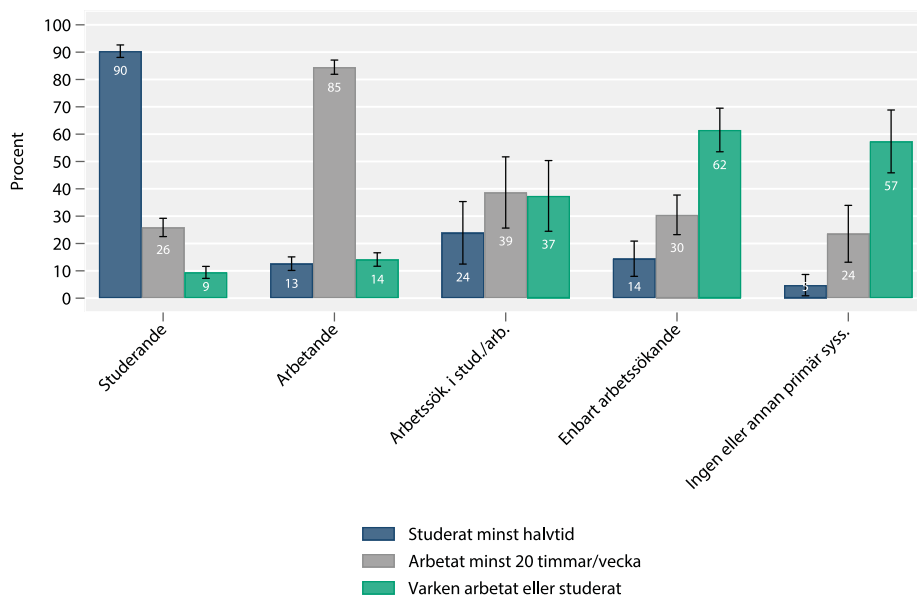

Precis som för de arbetssökande så frågade vi också icke arbetssökande UVAS hur viktigt det är att börja arbeta eller studera inom ett år. Även om de flesta (57 procent) tyckte att det var mycket viktigt så kan man notera att detta är en betydligt lägre andel än bland de arbetssökande (86 procent). Föga förvånande är alltså icke arbetssökande mindre angelägna att börja arbeta än arbetssökande.

Längre perioder utan eller med sysselsättning

Enkäten innehöll också frågor om respondenternas sammanhållna sysselsättningar på minst halvtid i minst tre månader sedan juni 2015, vilket för de flesta motsvarar ungefär halvåret innan de besvarade enkäten. Resultaten i Figur 3.6 visar att många unga utan arbete eller studier också har längre perioder utan arbete eller studier bakom sig. Ungefär 60 procent av de som är enbart arbetssökande har varit utan arbete eller studier under tre månader det senaste halvåret, och det är en liknande nivå för de som har ingen eller annan primär sysselsättning. Ungefär 30 procent av de enbart arbetssökande har dock haft en längre period av arbete, och ungefär 14 procent har studerat minst halvtid. De med ingen eller annan primär sysselsättning har något mer sällan arbetat eller studerat, vilket tyder på att individer i denna grupp tenderar att stå lite längre ifrån arbete och studier än de arbetssökande. De arbetssökande som har någon form av arbete eller studier har oftare än andra arbetssökande haft en tidigare sammanhängande period av arbete eller studier. Dock inte lika ofta som de som har studier eller arbete som primär sysselsättning. Studerande och arbetande har i hög utsträckning (90 respektive 85 procent) haft samma typ av sysselsättning under det senaste halvåret, och få av dem har varit helt utan arbete eller studier.

Figur 3.6. Sammanhängande sysselsättning i minst tre månader sedan juni 2015, uppdelat på primär sysselsättning vid enkättillfället. Andelar per sysselsättningskategori (N=2 514)

Sårbarhet bland unga som varken arbetar eller studerar

Genomgången ovan visar att UVAS är en heterogen grupp, och att vissa undergrupper är mer sårbara än andra. Bland arbetssökande UVAS är det sannolikt att de som har haft en svag anknytning till arbetsmarknaden under en längre period har särskilt stora svårigheter. I gruppen arbetssökande UVAS definierar vi därför hög sårbarhet som att under det senaste halvåret ha haft en tremånadersperiod av frånvaro från arbete eller studier.

Icke arbetssökande UVAS har uppgivit många olika skäl till att inte ha en sysselsättning, t.ex. sjukdom, familjeansvar, eller att man frivilligt avstår arbete eller studier för att vara engagerad i annat. Vissa av dessa skäl signalerar mer sårbara situationer än andra.¹ Vi har därför valt att klassificera unga som uppgett en aktivitet som kan klassas som näraliggande arbetsmarknaden, eller som signalerar att man frivilligt

1. Jfr Eurofound, 2012

står utanför arbetsmarknaden, som UVAS med låg sårbarhet. Denna grupp innefattar t.ex. de som väntar på att arbete eller studier ska börja, reser, uppger att de har för mycket att göra, eller fokuserar på att ta körkort.

Tabell 3.2 visar de fyra UVAS-grupper denna klassificering resulterar i. Här ser vi att 31 procent av UVAS är arbetssökande med hög sårbarhet och 17 procent är icke arbetssökande med hög sårbarhet. Totalt har 48 procent av UVAS en hög sårbarhet. Av de icke arbetssökande är gruppen med hög sårbarhet ungefär lika stor som gruppen med låg sårbarhet – båda utgör ungefär 15 till 17 procent av alla UVAS och ungefär 2 procent av samtliga. Detta resultat är intressant eftersom graden av sårbarhet i den undergrupp av UVAS som inte söker arbete är något som ofta diskuteras, men sällan observeras.¹

Även om det finns risk för att denna skattning underskattar sårbarheten bland UVAS på grund av ett sannolikt högre svarsbortfall bland de mer sårbara, bedömer vi att våra skattningar bör ligga ganska nära förhållandena i populationen (se Appendix för mer information om bortfallet). Hur stor andel av UVAS-gruppen som kan betraktas som särskilt sårbar varierar förmodligen med ålder och konjunktur, och det framstår som angeläget för framtida studier att mäta gruppernas relativa storlek under olika perioder och i olika åldersgrupper. I den vidare analysen särskiljer vi inte arbetssökande och icke arbetssökande UVAS utan använder endast två kategorier: UVAS med hög respektive låg sårbarhet.

Tabell 3.2. Fördelning av UVAS efter arbetssökande och grad av sårbarhet. Andel av UVAS (N=349) och av samtliga (N=2 517)

	Av UVAS	Av samtliga
Arbetssökande, låg sårbarhet	37,6	5,2
Arbetssökande, hög sårbarhet	30,9	4,3
Icke arbetssökande, låg sårbarhet	14,7	2,0
Icke arbetssökande, hög sårbarhet	16,7	2,3
Totalt	100	13,8

1. Jfr Eurofound, 2012

Sammanfattning

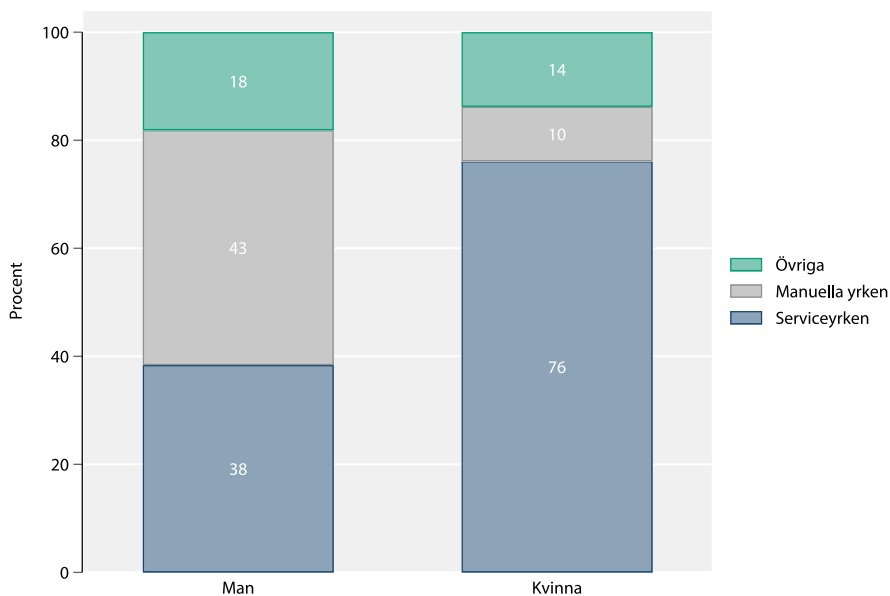
- Av de som ser det som sin primära sysselsättning att söka arbete är det 23 procent som har någon form av arbete eller går i någon form av utbildning.
- Arbetssökande använder sig oftare av formella kanaler (Arbetsförmedlingen, jobbsidor och utannonserade jobb) än av mer informella kanaler (kontakter) för att söka arbete.
- 86 procent av arbetssökande och 57 procent av icke arbetssökande tycker att det är mycket viktigt att börja arbeta eller studera det närmaste året.
- 69 procent av UVAS ser sin primära sysselsättning som att söka arbete.
- 48 procent av UVAS har en hög sårbarhet, definierat som att de har haft en svag anknytning till arbetsmarknaden, eller att de inte uppgivit någon aktivitet som kan klassas som näralliggande arbetsmarknaden.

I diskussioner om ungas position på arbetsmarknaden fokuserar man ofta på unga som inte arbetar. Detta är förstås rimligt eftersom unga som är arbetslösa i genomsnitt har en sämre prognos för framgångar på arbetsmarknaden. Samtidigt utgör de som faktiskt arbetar en stor grupp av alla unga, och situationen på arbetsmarknaden kan spela en viktig roll både i deras vardag och för deras framtida karriärer och levnadsvillkor. Att ha ett arbete kan innebära väldigt olika villkor i termer av t.ex. anställningstrygghet, arbetstider, trivsel, och inkomster. Kunskap om denna variation är nödvändig om man vill förstå ungas situation på arbetsmarknaden. I detta avsnitt presenterar vi därför resultat för alla unga som rapporterar att de har arbete som primär sysselsättning, oavsett hur mycket de jobbar och hur stabilt jobbet är. Vi svarar bl.a. på följande frågor: Vad har man för typ av arbete, hur har man hittat det, och hur ser anställningstryggheten ut? Hur mycket arbetar man, och vad får man för lön? Och i vilken utsträckning tycker man att jobbet är t.ex. roligt, meningsfullt, stressigt, eller rentav farligt? Vi avslutar avsnittet med att identifiera en grupp arbetande unga som kan anses vara i sårbara situationer.

Typ av jobb

De flesta arbetande unga har ett jobb som inte kräver någon särskild utbildning. Serviceyrken inom butik/restaurang, hemtjänst/personlig assistans och barnomsorg är de vanligaste typerna av jobb. Serviceyrken är helt dominerande bland kvinnor – 76 procent av de arbetande kvinnorna har sådana jobb. Bland männen är manuella yrken vanligare (t.ex. lagerarbete), med drygt 40 procent i sådana jobb. Knappt 40 procent av männen har serviceyrken.

Figur 4.1. Typ av yrke. Andelar av arbetande (N=1 059)

Anställningstrygghet

Att ha en fast anställning innebär en högre grad av anställningstrygghet än att ha en tidsbegränsad anställning. Tidigare analyser baserade på Arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att bland unga som jobbar är det drygt 20 procent av 16–19-åringarna och ungefär 50 procent av 20–24-åringarna som har fast anställning.¹ Våra resultat ger en liknande bild: Mindre än en tredjedel (29 procent) av de arbetande i 19–20-årsåldern har en fast anställning, resten har olika former av tillfälliga anställningar. Eftersom våra respondenter inte hunnit vara särskilt länge på arbetsmarknaden är det inte så förvånande att nivån inte är högre. Det finns dock en stor könsskillnad i andelen som har fast jobb: 45 procent av männen har det, men bara 21 procent av kvinnorna – något som i viss mån, men inte helt, kan förklaras av att männen i högre grad gått gymnasieutbildningar som kvalificerar dem för yrken där det är vanligt med fasta anställningar (t.ex. yrken med inriktning mot fordon eller energi). Det finns också en liten skillnad (dock ej statistiskt signifikant) i andelen med fast jobb mellan unga med utländsk bakgrund och övriga unga (25 jämfört med 30 procent).

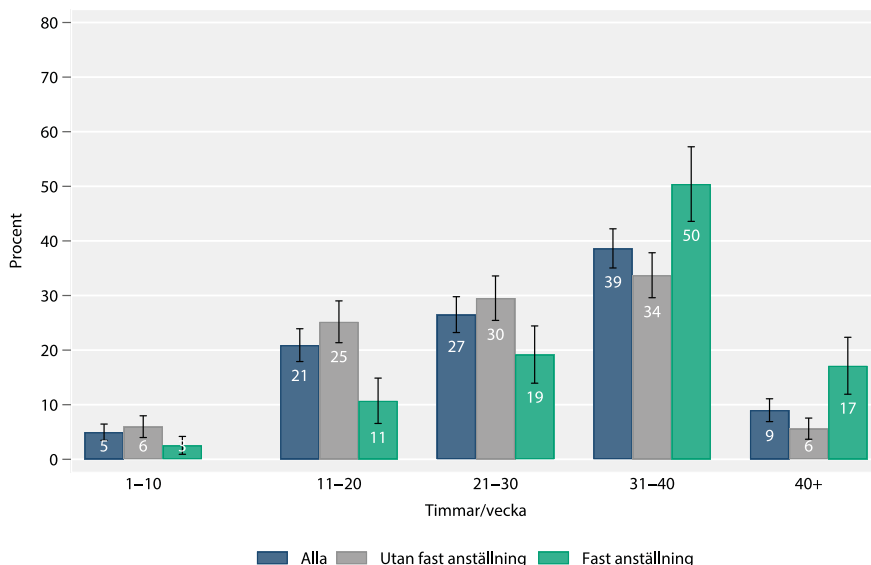
1. Engdahl & Forslund, 2016

Ett mer extremt fall av bristande trygghet är att inte alls ha ett anställningskontrakt, dvs. att "jobba svart". På frågan om man har ett skriftligt anställningskontrakt är det så många som 10 procent som svarar nej, och ytterligare 5 procent vet inte om de har ett kontrakt eller ej. Närmare analyser visar dock att de allra flesta (86 procent) av de 10 procent som svarat att de inte har kontrakt finns registrerade hos en arbetsgivare i inkomst- och taxeringsregister, vilket talar för att många har ett kontrakt men inte vet om det. Det kan visserligen vara så att det jobb man refererar till i enkäten inte är detsamma som det som syns i registret, men vi kan ändå konstatera att det sannolikt inte är särskilt många unga med arbete som primär sysselsättning som inte har någon formell anställning.

I linje med vad man tidigare funnit i AKU¹ finner vi att deltidsarbete är vanligt: Bara knappt hälften av de med arbete som primär sysselsättning jobbar mer än 30 timmar i veckan, en fjärdedel jobbar 21–30 timmar i veckan, och ytterligare en fjärdedel jobbar mindre än 21 timmar i veckan (Figur 4.2). Föga förvånande jobbar de med fasta jobb mer: Ungefär 70 procent av de fast anställda jobbar 31 timmar eller mer, jämfört med 40 procent bland de utan fast anställning.

1. Engdahl & Forslund, 2016

Figur 4.2. Arbetstid (i timmar) en typisk vecka. Andel av arbetande (N=1 059)

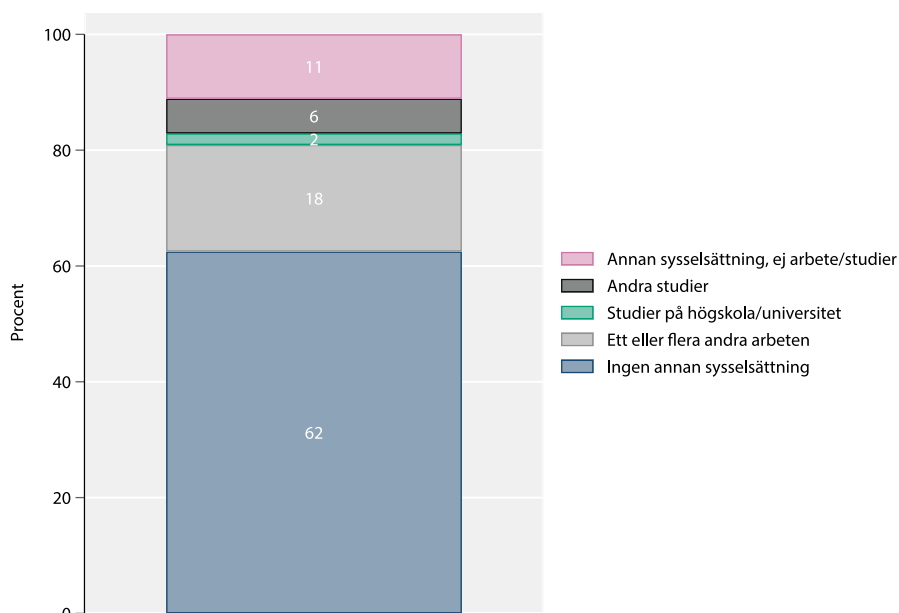

Trots att många tycks ha en otrygg situation på arbetsmarknaden är det mycket få av de arbetande som är medlem i något fackförbund (17 procent) eller i A-kassa (19 procent). En förvånande hög andel, 15–20 procent av de arbetande, uppger sig inte veta om de är med i fackförbund eller A-kassa. Könsskillnaderna i medlemskap är stora: 26 procent (män) jämfört med 12 procent (kvinnor) är med i facket, och för A-kassa är motsvarande siffror 28 respektive 15 procent. Unga med utländsk bakgrund är också mer sällan medlemmar i fackförbund och A-kassa än övriga (fackförbund: 10 jämfört med 19 procent; A-kassa: 14 jämfört med 21 procent). Det är anmärkningsvärt att de grupper som i lägre utsträckning har fasta jobb (kvinnor, unga med utländsk bakgrund) också är de som i lägst utsträckning har tillgång till det skydd som medlemskap i fackförbund och A-kassa kan ge.

Sysselsättning vid sidan av det primära arbetet

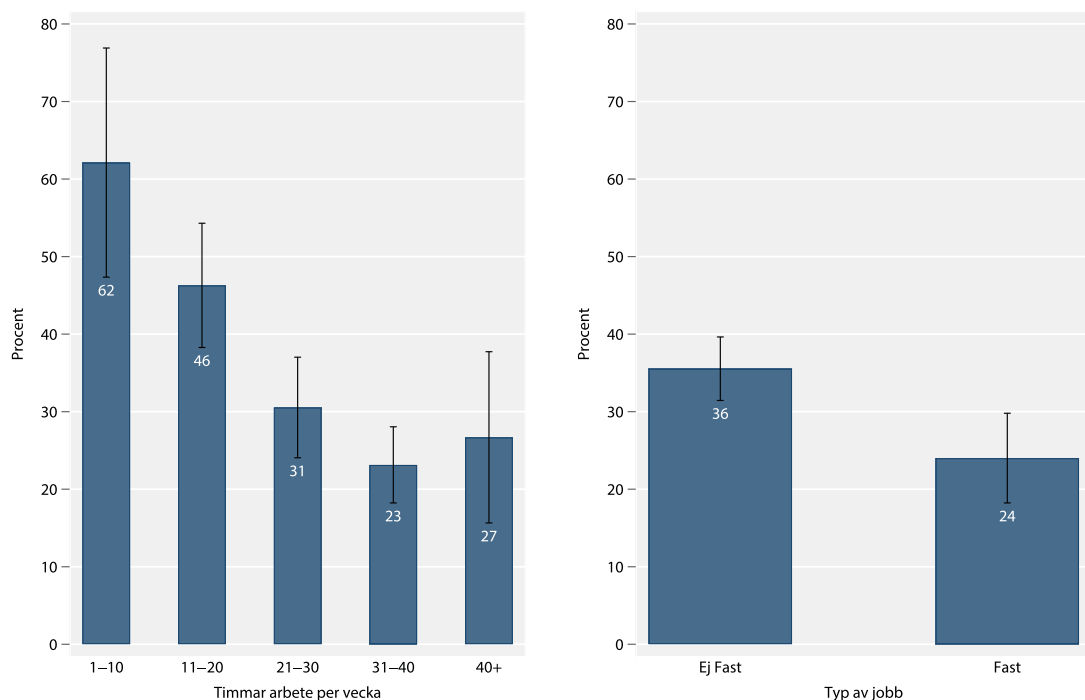
De flesta (62 procent) unga som ser arbete som sin primära sysselsättning uppger ingen annan sysselsättning vid sidan av arbetet. Nästan en femtedel av de som jobbar har fler än ett arbete, och nästan en tiondel studerar vid sidan av jobbet – de flesta av dessa på en lägre nivå än högskolenivå (Figur 4.3). Hela 11 procent av de som arbetar har uppgett att de har någon annan sysselsättning, men att denna sysselsättning varken är arbete eller studier. Dessa svarande ombads uppge vad detta är för sysselsättning, och ungefär hälften (vilket utgör drygt 5 procent av alla arbetande) uppger någon idrottsrelaterad aktivitet (oftast eget utövande, men även uppdrag som t.ex. tränare eller domare). Ytterligare några få procent uppger någon form av estetisk aktivitet (t.ex. musik, konst, film), eller ideellt arbete inom t.ex. kyrka, politiska partier eller frivilligorganisationer. Även om dessa aktiviteter har svag eller ingen anknytning till arbetsmarknaden, och även om de i de flesta fall sannolikt ger små eller obetydliga inkomster, så är det intressant att så många unga tillmäter dem en så stor vikt att de rapporterar dem som en sysselsättning. Dessa aktiviteter kan också signalera intressen eller talanger som i någon mån kan påverka de vägar man senare tar i arbetslivet.

Figur 4.3. Andel med annan sysselsättning bland arbetande (N=1 061)

En tredjedel av de med arbete som primär sysselsättning söker samtidigt andra jobb. Som vi ser i Figur 4.4 är detta, föga förvånande, relaterat till arbetstiden. Bland de som jobbar 10 timmar eller färre i veckan är det över 60 procent som söker andra jobb, jämfört med bara 23 procent bland de som arbetar 31–40 timmar i veckan, och 27 procent bland de som arbetar mer än 40 timmar i veckan. Det är också vanligare bland de som inte är fast anställda att söka andra jobb, men skillnaden mellan denna grupp och de fast anställda är förvånande liten, 36 jämfört med 24 procent. Att en fjärdedel av de fast anställda söker andra jobb är ett oväntat resultat, och det tyder på att rörligheten bland unga på arbetsmarknaden inte bara drivs av svårigheten att få fasta jobb, utan också av en vilja från många ungas sida att prova andra saker eller att hitta något som passar dem bättre.

Figur 4.4. Andel som söker arbete efter normal arbetstid per vecka, och efter anställningsform. Andel av arbetande (N=1 061)

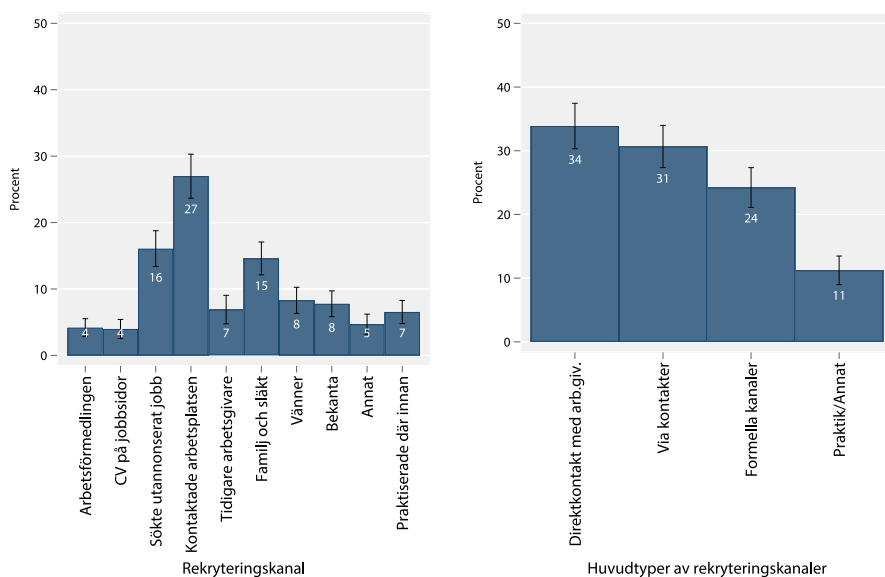

Hur de hittat sina arbeten

Figur 4.5 visar vad de unga uppgivit varit vägen till jobb (endast ett alternativ kunde väljas). Den klart vanligaste vägen är att kontakta arbetsplatsen direkt, utan att denna utannonserat ett jobb: 27 procent har fått sitt jobb på detta sätt. Ytterligare 16 procent har sökt ett utannonserat jobb och fått det, och därutöver har en mindre grupp fått jobb hos en tidigare arbetsgivare. Ungefär en tredjedel har hittat jobbet genom sociala kontakter (familj, släkt, vänner, eller bekanta), och bara en liten grupp har fått jobbet med hjälp av Arbetsförmedlingen. Vi hittar också 5 procent som har uppgett att de fått jobb på sätt som inte fångades av dessa alternativ, och här är det vanligt att man uppger någon annan form av sociala kontakter, eller att man fått jobbet genom sin utbildning, genom bemanningsföretag eller att man blev kontaktad av arbetsgivaren.

Den låga andelen som fått jobb genom Arbetsförmedlingen bör tolkas med försiktighet. Om Arbetsförmedlingen tipsat om ett utannonserat jobb som man sedan sökt, så kan den svarande ha valt alternativet ”sökte utannonserat jobb”. Likväl är det bara ungefär en fjärdedel som fått sitt jobb via någon av de formella kanalerna (utannonserat jobb, Arbetsförmedlingen, eller jobbsida), vilket pekar på den starka betydelse som informella kanaler har för hur de unga vuxna kommer in på arbetsmarknaden. Detta skiljer sig markant från hur de unga arbetslösa söker jobb (Figur 3.2), vilket delvis skulle kunna förklaras av att gruppen arbetslösa har sämre självförtroende eller mindre sociala nätverk än de som redan fått jobb.¹

Figur 4.5. Kanal som man använt för att hitta sitt arbete. Andel av arbetande (N=1 068)

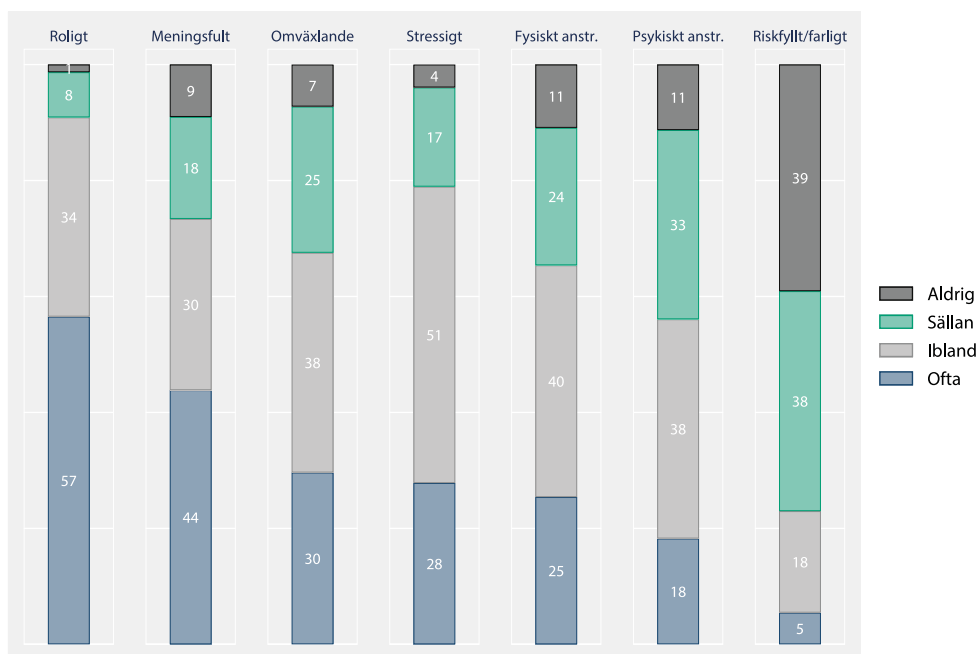
1. Jfr Andersson, 2017

Lön och arbetssituation

En central aspekt av förvärvsarbete är att det ger en inkomst som möjliggör egen försörjning. Våra resultat visar att det bland 19–20-åringar är betydligt vanligare att ha timlön än månadslön, vilket är en naturlig följd av att så många är anställda inom branscherna handel och restaurang där timlön är särskilt vanligt. Av de arbetande har 67 procent timlön, med en medianlön (brutto) på 117 kronor i timmen, och 25 procent har månadslön med en medianlön (brutto) på 18 000 kronor i månaden. Denna månadslön utgör ungefär 61 procent av medianlönen (heltid) bland alla arbetande år 2016 (som enligt SCB:s Lönestrukturstatistik var 29 300), men man måste beakta att vi inte har räknat om de svarandes månadslöner till heltidslöner. Vad vi redovisar är den faktiska lönen baserad på den faktiska arbetade tiden, eftersom det visar vilka möjligheter man har till egen försörjning. För både timlön och månadslön är genomsnittslönen något lägre för kvinnor än för män, och något högre för de med utländsk bakgrund än för övriga, men skillnaderna är inte statistiskt signifikanta.

Figur 4.6 visar vad arbetande tycker om de jobb de har. Även om de jobb som dominerar bland unga vuxna (t.ex. affärsbiträde, kassapersonal, serveringspersonal, lagerarbete, hemtjänst) ofta är tunga, så svarar mer än hälften att jobbet ofta är roligt, och mindre än 10 procent uppger att jobbet sällan eller aldrig är roligt. Unga ser också oftast jobbet som meningsfullt: Strax under hälften tycker att jobbet ofta är meningsfullt, men en relativt stor grupp – 27 procent – tycker att det sällan eller aldrig är meningsfullt. Runt en fjärdedel har jobb som ofta är stressiga och lika många har jobb som ofta är fysiskt ansträngande. Endast 30 procent tycker att jobbet ofta är omväxlande, medan 32 procent tycker att det sällan eller aldrig är omväxlande. Ungefär en femtedel har jobb som de upplever ofta är psykiskt ansträngande. Trots att många tycker att jobben är krävande upplever man dem sällan som farliga – det är 23 procent som säger att jobbet ibland eller ofta är farligt. Sammantaget kan man konstatera att unga ger övervägande positiva omdömen om sina arbeten.

Figur 4.6. Åsikter om arbetsegenskaper. Andelar av arbetande (N=1 061)

Sårbarhet bland arbetande

Som vi har visat har de flesta som arbetar en visstidsanställning, många arbetar deltid, och få är med i fackförbund och A-kassa. Det betyder att unga på arbetsmarknaden i genomsnitt är mer känsliga än andra för lågkonjunkturer och nedskärningar på arbetsplatsen. Det är också viktigt att komma ihåg att gränsen mellan arbetande och arbetslösa inte är skarp utan snarare flytande. Man kan ha ett arbete, men med mindre arbetstid än vad man skulle önska, eller ha tillfälliga eller säsongsbetonade jobb varvade med perioder av arbetslöshet.

För att få en ungefärlig uppskattning av hur stor grupp som har arbete som primär sysselsättning, men är i en särskilt sårbar eller marginaliserad situation på arbetsmarknaden, så avgränsar vi unga som (1) inte är fast anställda, (2) jobbar mindre än 21 timmar i veckan, och (3) inte deltar i någon utbildning, samt (4a) antingen letar efter ett annat/fler jobb eller (4b) har varit UVAS tre månader eller mer under det senaste halvåret. Dessutom inkluderar vi (5) unga som är primärt arbetssökande men faktiskt arbetar (se Tabell 3.1).

Tabell 4.1 visar hur stor andel arbetande som har hög sårbarhet och hur stor andel som inte upplever sitt jobb som meningsfullt. Ungefär 14 procent av arbetande har en hög sårbarhet, vilket motsvarar 7 procent av samtliga. Även om arbetande med hög sårbarhet är en relativt liten grupp, är den viktig: de representerar unga vuxna som har en svag anknytning till arbetsmarknaden och samtidigt ofta förbises i policydiskussioner och offentlig debatt. En större andel av arbetande med hög sårbarhet uppger att deras jobb aldrig eller sällan är meningsfullt, jämfört med arbetande med låg sårbarhet.

Tabell 4.1. Fördelning av arbetande efter grad av sårbarhet (N=1 109), av samtliga (N=2 517), och andel som aldrig/sällan tycker att sitt jobb är meningsfullt (N=1 069)

	Av arbetande	Av samtliga	Aldrig/sällan meningsfullt
Arbetande, låg sårbarhet	86	42	23
Arbetande, hög sårbarhet	14	7	33
Totalt	100		

Notera: Arbetande inkluderar här både primärt arbetande och primärt arbetssökande som arbetar.

Sammanfattning

- Servicejobb, oftast i butik eller restaurang, som inte kräver någon särskild utbildning är den vanligaste typen av jobb bland unga vuxna.
- Det är ovanligt med en stabil etablering på arbetsmarknaden. Mindre än en tredjedel av arbetande unga har fast jobb, mindre än hälften jobbar 30 timmar eller mer i veckan, och en tredjedel söker andra jobb.
- Det är ovanligt med medlemskap i A-kassa och fackförbund. Kvinnor är klart mindre benägna att vara medlemmar, trots att de oftare har tillfälliga anställningar.
- De allra flesta tycker att jobbet är roligt och meningsfullt.
- Ungefär 14 procent av arbetande har en hög sårbarhet.

Utbildning är en central resurs som påverkar möjligheterna på arbetsmarknaden och chansen att få en god inkomst. Unga med låg utbildning har t.ex. en överrisk att vara UVAS¹ och för att ha varaktigt låga inkomster.² I 19–20-årsåldern är det många som ännu är i utbildning, och ytterligare fler som kommer att återinträda i utbildning medan de fortfarande är unga vuxna. I detta kapitel tittar vi närmare på gruppen som ser studier som sin primära sysselsättning. Vi undersöker vilken sorts utbildning de går på, och om de gör framsteg i sina studier. På basis av detta identifierar vi sedan undergrupper bland studerande som kan anses vara i särskilt sårbara situationer.

Vi har tidigare sett (Tabell 2.1, ovan) att en dryg tredjedel av alla unga i YES! ser studier som sin primära sysselsättning. Bland de som studerar befinner sig drygt hälften på universitet eller högskola, en tredjedel är kvar på gymnasiet, en tiondel studerar på komvux, och mindre grupper studerar på folkhögskola, yrkeshögskola, eller någon annan mer ovanlig utbildning. Fördelningen visas i Tabell 5.1. Där kan vi också se att bland samtliga 19–20-åringar är det omkring en femtedel (19 procent) som studerar på högskola/universitet, medan 12 procent fortfarande studerar på gymnasiet.

Tabell 5.1. Typ av utbildning. Andel av samtliga svarande (N=2 524) och av studerande (N=1 009)

Aktivitet	Av studerande	Av samtliga
Högskola/Universitet	51	19
Gymnasium	32	12
Komvux	8	3
Folkhögskola	5	2
Yrkeshögskola	3	<1
Annat	1	<1
Totalt	100	

Bland unga som primärt studerar är det totalt 87 procent som studerar på heltid. Av alla primärt studerande, är det 33 procent som jobbar, och 36 som söker jobb vid sidan av studierna. Att arbeta samtidigt som man studerar är lika vanligt bland barn med som utan utländsk bakgrund. När det gäller könsskillnader ser vi ett liknande mönster bland studerande som jobbar extra som bland arbetande unga: kvinnor

1. Niknami & Schröder, 2014

2. SCB, 2017

arbetar oftare, och den vanligaste typen av arbete är servicearbeten. Över hälften av de som jobbar extra gör det inom service och försäljning. Studerande arbetar dock betydligt mindre än de som har arbete som primär sysselsättning: 90 procent arbetar som mest 20 timmar under en typisk vecka (jämfört med 26 procent bland de med arbete som primär sysselsättning) (visas ej).

Studerande på universitet eller högskola

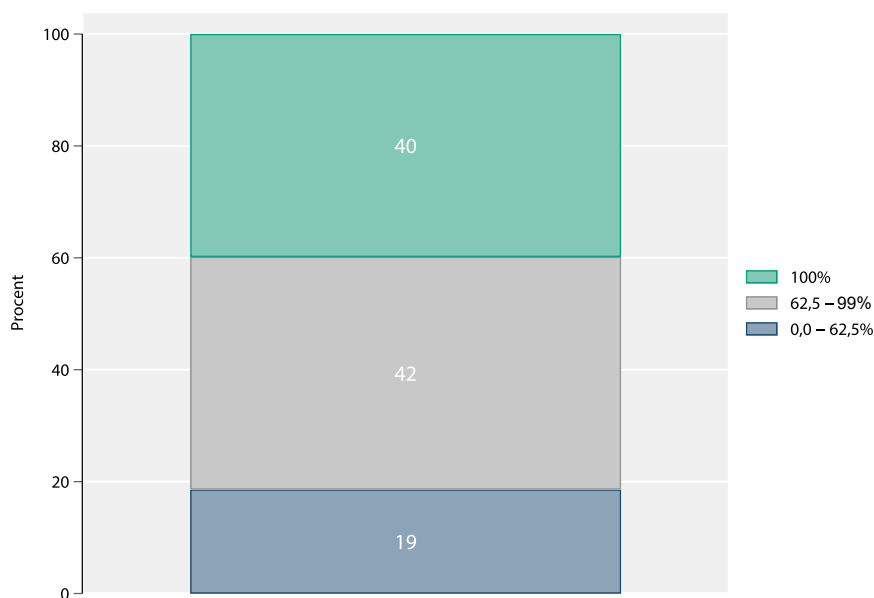
Den största gruppen, drygt hälften av de studerande, studerar på universitet eller högskola. I denna grupp studerar nästan alla (96 procent) på heltid. Trots den höga andelen som ägnar sig åt heltidsstudier, så letar en tredjedel (31 procent) efter jobb och en tredjedel (33 procent) jobbar också extra vid sidan av studierna.

Med hjälp av registeruppgifter kan vi undersöka närmare hur de som är primärt högskolestuderande enligt enkäten klarar sina studier. Enkätuppgifterna från våg fyra av undersökningen samlades in från december 2015 till mars 2016 (med den högsta andelen svarande i december – januari), och registeruppgifter på studiedeltagande för de allra flesta typer av studier finns fram till 2015 års slut.

Bland de som uppger att de studerar på universitet eller högskola finns det mindre grupper som inte alls, eller bara delvis, återfinns i register över högskolestuderande: 4 procent studerar utomlands (de har studiemedel för utlandsstudier), 3 procent läser tekniskt basår, och 2 procent tycks felaktigt (enligt register) angett att de studerar på högskola. Vi tar bort dessa tre grupper i de analyser som följer.

Figur 5.1 visar framsteg i studierna för de högskolestuderande mätt som andelen poäng tagna av det totala antalet poäng som man har varit registrerad på under HT 2015 – VT 2016. Procenttalet 62,5 används som brytpunkt eftersom Centrala Studiestödsnämnden kräver att man under sina första 40 studieveckor klarar denna andel av de högskolepoäng man har sökt studiemedel för. En femtedel hamnar under denna gräns, men två femtedelar klarar alla poäng som de registrerat sig på. Även om medianstudenten klarar omkring 90 procent och det vanligaste är att man gör goda framsteg i sina studier, så finns det alltså en betydande del som inte gör tillräckligt stora framsteg i studierna för att uppfylla kraven för att få fortsatta studiemedel.

Figur 5.1. Andel som klarat olika andelar av högskolepoängen enligt registeruppgifter (N=483)

Studerande på gymnasiet

Majoriteten av de 19–20-åringar som vi studerar har gått ut gymnasiet i juni 2015, ungefär sex till sju månader innan de besvarade enkäten. Dessa har avslutat ett treårigt gymnasieprogram som påbörjades direkt efter årskurs nio. Det är dock väl känt att en stor andel unga inte tar en gymnasieexamen på utsatt tid.¹ Som vi har sett i Tabell 5.1 så finner vi i linje med detta att en tredjedel av unga som ser studier som sin primära sysselsättning fortfarande läser på gymnasiet. Av unga på gymnasiet är det 81 procent som studerar på heltid, 35 procent som arbetar extra vid sidan av studierna, och 39 procent som söker jobb (visas ej).

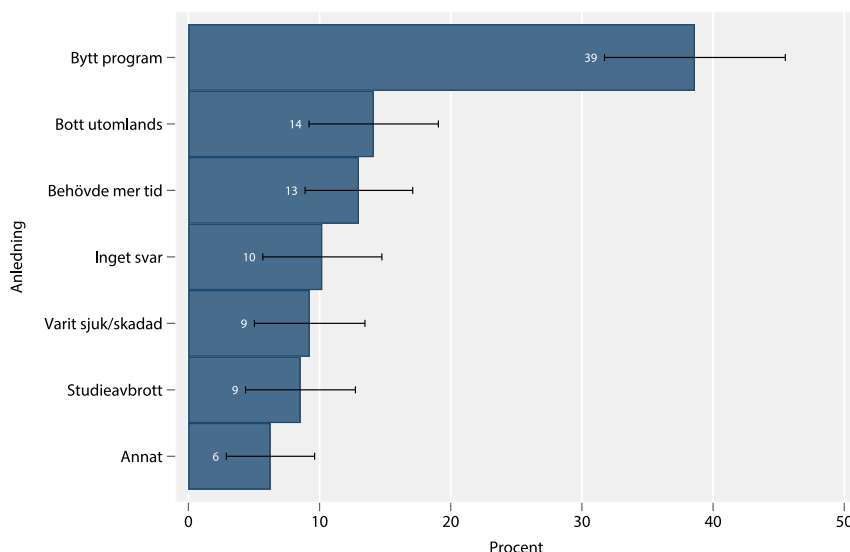
De som fortfarande studerade på gymnasiet fick svara på frågan varför de gjorde detta. Svarsalternativen och fördelningen visas i Figur 5.2. Den vanligaste anledningen – som uppges av nästan 40 procent – är att man har bytt program. Vi kan jämföra detta med Skolverkets siffror för alla gymnasieelever i Sverige: 38 procent av de som inte får slutbetyg från gymnasiet inom tre år har bytt program under de första två åren.² Vi kan dock konstatera att det också finns flera andra viktiga skäl till att

1. SOU, 2016

2. Skolverket, 2011

unga fortfarande gick på gymnasiet när de besvarade enkäten. Att man behövde mer tid, att man har bott utomlands, varit sjuk eller skadad, eller att man har gjort studieavbrott uppgavs som anledning av vardera mellan 9 och 14 procent av respondenterna. Det finns också en liten grupp gymnasiestuderande som uppgav andra skäl i frisvarsalternativ, t.ex. att de läser på ett fyraårigt gymnasieprogram eller läser upp sina betyg.

Figur 5.2. Anledning till att vara kvar på gymnasiet enligt enkäten. Andel av studerande på gymnasiet (N=301)

Från Figur 5.2 kan vi dra slutsatsen att det finns många anledningar att vara kvar på gymnasiet. Det är inte nödvändigtvis problematiskt att vara kvar på gymnasiet senare än vad som är att betrakta som det typiska – t.ex. utgör de som har bott utomlands en starkt positivt selekterad grupp med avseende på bl.a. studieprestation i grundskolan (visas ej).

Vi har inte tillgång till gymnasiebetyg för de som ännu inte har avslutat sin gymnasieutbildning, men registerdata ger ändå en möjlighet att belysa hur det går för de som är kvar på gymnasiet. I Tabell 5.2 visas en översikt av händelser på vägen genom gymnasiet utifrån registeruppgifter. Det finns elever som har gjort studieuppehåll (gått

tre år) eller börjat gymnasiet ett år sent (20 procent). Omkring hälften har bytt program och i samband med detta gått om en årskurs, och en fjärdedel har gått om en årskurs inom samma program. Det är en relativt hög andel som har gått på ett introduktionsprogram (IM) (20 procent), och de flesta av dessa går därefter över till ett annat program. Sammanfattningsvis framgår det alltså att det finns flera relativt stora grupper kvar på gymnasiet som verkar ha haft problem med att göra framsteg i sina studier.

Tabell 5.2. Anledningar till att vara kvar på gymnasiet enligt registeruppgifter. Andel av studerande på gymnasiet (N=296)

Anledning	%
Gått om årskurs: annat program	52
Gått om årskurs: samma program	24
IM	20
Studieuppehåll (gått tre år) eller börjat gymnasiet ett år sent	20
Ej i gymnasierregister 2015, gått 1–3 år	8
Årskurs 4, nationellt program	4

Notera: Kategorierna är ej ömsesidigt uteslutande.

Övriga studerande

Gruppen övriga studerande består av samtliga som ser sin primära sysselsättning som studerande, men som varken studerar på universitet, högskola eller på gymnasiet. Dessa studenter läser på Komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, eller något annat och utgör omkring 17 procent av studerande unga (se Tabell 5.1). Detta är väldigt olika typer av utbildningar, och gruppen är följaktligen heterogen.

Bland de som studerar på *Komvux* är det bara 44 procent som gör det på heltid, och det är mycket vanligt att dessa unga söker jobb parallellt (58 procent). En knapp tredjedel (30 procent) arbetar vid sidan av studierna.

Av studenter på *yrkeshögskola* studerar så gott som alla på heltid, och jämfört med övriga studerande är det ganska få (21 procent) som också jobbar. Det är dock 44 procent som söker jobb.

Alla studenter på *folkhögskola* svarade att de studerar på heltid.

Andelarna som jobbar (30 procent) och som söker arbete (34 procent) är nära de som vi observerade för universitetsstuderande.

Tyvärr finns inga uppgifter i register som gör att vi kan uppskatta framstegen i studierna för studenter som inte går på universitet, högskola eller gymnasium. Det närmaste ett prestationsmått vi har för dessa unga kommer från gymnasiet, och vi kan se att av de studerande på Komvux är det drygt hälften som saknar gymnasieexamen, i folkhögskolan är det en tredjedel, och i yrkeshögskolan och övriga utbildningar är det nästan ingen som saknar gymnasieexamen. För studerande på Komvux – där det sannolikt är relativt många som läser gymnasieämnen – är det alltså betydligt vanligare att sakna gymnasieexamen jämfört med genomsnittet bland de 19–20-åringar som vi studerar (26 procent).

Sårbarhet bland studerande

Som vi har sett i det här kapitlet så är det inte bara unga som är kvar i gymnasiet eller studerar på Komvux som tycks möta utmaningar i studierna – svårigheter att klara påbörjade studier förekommer även bland unga som studerar vid universitet eller högskola. Bland studerande skiljer vi ut en grupp unga som kan anses vara i en särskilt sårbar situation i sin utbildning. Vi baserar i första hand denna särskiljning på hur bra det har gått med studierna, eftersom de som inte klarar sina studier riskerar sämre utfall när de kommer ut på arbetsmarknaden.¹ Eftersom studietyperna skiljer sig åt när det gäller vilka mått på studieprestation som vi har till förfogande, så skiljer sig vårt förfarande mellan grupperna. För högskolan har vi registeruppgifter om avklarade poäng. För gymnasiet kan vi för varje år i gymnasiet avgöra om studerande avslutar ett påbörjat program i tid, eller om de går om en årskurs, hoppar av eller byter program. För övriga studerande använder vi information från gymnasiet och grundskolan.

Vi definierar följande grupper av studerande som i en sårbar situation. De som enligt enkäten:

1. studerar på universitet eller högskola, men enligt register (1a) inte är registrerade på någon kurs, eller (1b) tar mindre än 62,5 procent av registrerade poäng, eller
2. studerar på gymnasiet, men enligt registeruppgifter (2a) inte

1. Hällsten, 2017

- har nått tredje årskursen hösten 2015 eller (2b) har gått om en årskurs inom samma program eller (2c) har gått om första årskursen för att de saknade gymnasiebehörighet, eller
3. studerar på Komvux eller folkhögskola, men enligt registeruppgifter saknar examen från gymnasiet.
 4. Dessutom inkluderar vi unga som är primärt arbetssökande men faktiskt studerar (se Tabell 3.1)

Totalt skattar vi att 33 procent av de studerande har en hög sårbarhet (visas ej). I Tabell 5.3 visas hur stor andel som har hög sårbarhet inom de olika utbildningstyperna, och av samtliga, samt hur hög andel som upplever att utbildningen är svårare än förväntat. Vi ser att andelen med hög sårbarhet är högst bland studerande i gymnasiet och i övriga utbildningar (48 procent och 43 procent) medan det är mindre vanligt bland universitetsstuderande (25 procent). När det gäller utbildningens svårighetsgrad är ett resultat särskilt beaktansvärt: Universitetsstuderande med hög sårbarhet tycker i mycket högre utsträckning än övriga studerande att deras utbildning är svårare än vad de trodde att den skulle vara (45 procent jämfört med 25 procent). Detta är en sårbar grupp som sällan uppmärksammas, kanske för att deras tidigare studieprestationer är betydligt bättre än övriga studerande med hög sårbarhet (visas ej).

Tabell 5.3. Fördelning av grad av sårbarhet efter utbildningskategori, av samtliga (N=2 517), och andel som tycker att utbildningen är svårare än förväntat (N=1 009)

	Inom respektive utbildningskategori	Av samtliga	Utbildningen svårare
Universitet, låg sårbarhet	75	15	25
Universitet, hög sårbarhet	25	3	45
Gymnasiet, låg sårbarhet	52	6	19
Gymnasiet, hög sårbarhet	48	5	18
Övriga, låg sårbarhet	57	4	18
Övriga, hög sårbarhet	43	2	13
Totalt			23

Notera: Talen är avrundade och andel av samtliga summerar därför inte till 36 procent.

Sammanfattning

- Av de primärt studerande är drygt hälften vid universitet eller högskola och så många som en tredjedel på gymnasiet, medan övriga studerar vid mindre vanliga utbildningar som Komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, eller något annat.
- Bland unga som fortfarande går på gymnasiet är den vanligaste anledningen att man har bytt program. Andra skäl är att man behövde mer tid, har bott utomlands, varit sjuk eller skadad, eller att man har gjort studieavbrott.
- Majoriteten av de unga som studerar på universitetet gör goda framsteg. Ungefär 25 procent av de universitetsstuderande har hög sårbarhet, definierat som att de inte klarar minst 62,5 procent av högskolepoängen. Det här är en grupp studerande som har presterat relativt bra i grundskolan och på gymnasiet, men som riskerar att inte klara den utbildning de påbörjat.
- 33 procent av de studerande har en hög sårbarhet, och detta är särskilt vanligt bland de som fortfarande går i gymnasiet.

Sårbarhet i olika sysselsättningskategorier

I tidigare kapitel har vi urskilt tre primära sysselsättningsgrupper, arbetande, studerande och UVAS, och vi har definierat undergrupper till dessa baserat på i vilken uträkning personen befinner sig i vad vi klassat som en sårbar situation. (Se Appendix för en sammanfattning av kriterier för hög sårbarhet inom de olika sysselsättningsgrupperna). Med begreppet sårbarhet vill vi fånga upp unga som har en svag anknytning till arbete eller studier, och därmed en risk för mer bestående problem. Det är viktigt att komma ihåg att sårbarhet har olika innebörd beroende på vilken sysselsättning man har, och att den mest meningsfulla jämförelsen görs mellan de som har hög och låg grad av sårbarhet inom en given typ av sysselsättning.

I detta avsnitt studerar vi hur sysselsättning och sårbarhet är relaterade till kön, utländsk bakgrund, föräldrars utbildning, samt egen tidigare utbildning och skolprestation – bakgrundsfaktorer som ofta diskuteras i relation till UVAS och arbetslöshet.¹ Tabell 6.1 visar fördelningen av sårbarhet inom de olika sysselsättningsgrupperna. Totalt är det 14 procent av de arbetande, 33 procent av de studerande, och 48 procent av UVAS som har hög sårbarhet enligt vår klassificering.

Tabell 6.1. Andel med låg respektive hög sårbarhet per sysselsättning (N=2 517)

Sysselsättning	Sårbarhet		Totalt
	Låg	Hög	
UVAS	52	48	100
Arbetande	86	14	100
Studerande	67	33	100
Totalt	74	26	100

1. Carcillo m.fl., 2015; Niknami & Schröder 2014; Temagruppen Unga i arbetslivet, 2017

Kön, utländsk bakgrund och föräldrars utbildning: Hur relaterar de till sysselsättning och sårbarhet?

Tabell 6.2 visar hur vanligt det är att ha en viss kombination av sysselsättning och sårbarhet bland män och kvinnor, de med och utan utländsk bakgrund, och de vars föräldrar har respektive inte har universitetsutbildning. Den nedersta raden visar också hur stor total andel som tillhör varje kombination av sysselsättning och sårbarhet.*

När det gäller kön kan vi konstatera att det finns skillnader i sysselsättning och sårbarhet. Att jobba är vanligare bland kvinnor, medan studier och UVAS är vanligare bland män. Kvinnor är oftare än män arbetande med hög sårbarhet (kvinnor 8 procent, män 4 procent). Uttryckt som andelen av de som arbetar är det 16 procent av kvinnliga arbetande och 10 procent av manliga arbetande som har en hög grad av sårbarhet. Män är oftare än kvinnor studerande respektive UVAS med hög sårbarhet, men uttryckt som en andel inom dessa grupper är fördelningen jämn (dvs. av de kvinnor som studerar är en lika hög andel sårbara som av de män som studerar, och motsvarande gäller för UVAS). Den största kategorin bland både män och kvinnor är de som arbetar och har en låg grad av sårbarhet, och näst vanligast är det att vara studerande med låg sårbarhet.

Unga med utländsk bakgrund har en mycket lägre sannolikhet att vara arbetande, och en avsevärt högre sannolikhet att vara studerande, jämfört med andra unga. Däremot finns ingen betydande skillnad i att vara UVAS. Det kan verka förvånande att unga med utländsk bakgrund inte är UVAS i högre grad, men det kan i hög utsträckning förklaras av att många unga med utländsk bakgrund är studerande med hög sårbarhet: Detta gäller för 28 procent i första generationen, och för 20 procent i andra generationen, jämfört med endast 10 procent för de med svenskfödda föräldrar. Bland unga som är utrikes födda är det så många som 20 procent som är kvar i gymnasiet, jämfört med 9 respektive 11 procent bland andra generationens invandrare eller unga med svensk bakgrund. Tidigare forskning har visat att trots att elever

* Bland de svarande är studier något vanligare bland män än bland kvinnor, både baserat på deras egna uppgifter och på registeruppgifter för HT 2015. I grundurvalet är det dock enligt registeruppgifter för HT 2015 något fler kvinnor än män som studerar. Det innebär att studerande män är något överrepresenterade och studerande kvinnor något underrepresenterade. Skillnaderna i andelar är dock små.

med utländsk bakgrund i genomsnitt har sämre skolbetyg väljer de oftare studieförberedande gymnasieutbildningar och går oftare vidare till högre utbildning, givet en viss betygsnivå.¹ Utifrån detta kan vi förvänta oss att denna grupp får större svårigheter än andra att klara de valda utbildningarna.

När det gäller föräldrars utbildning finns inget samband med att vara i arbete, och inte heller med graden av sårbarhet bland de som arbetar. Däremot finns stora skillnader för studerande och UVAS. Unga med minst en universitetsutbildad förälder studerar oftare (42 procent) och är mer sällan UVAS (10 procent) än unga vars föräldrar har lägre utbildning (35 procent studerar, 16 procent UVAS). Unga med någon universitetsutbildad förälder har även lägre risk att vara UVAS eller studerande med hög sårbarhet.

Tabell 6.2. Sysselsättning och sårbarhet efter kön (N=2 517), utländsk bakgrund (N=2 517) och föräldrars utbildning (N=2 508). Andel inom respektive bakgrundskategori

Sysselsättning Sårbarhet	Stud. Låg	Stud. Hög	Arb. Låg	Arb. Hög	UVAS Låg	UVAS Hög	Totalt
<i>Kön</i>							
Män	27	14	38	4	9	8	100
Kvinnor	24	11	45	8	6	6	100
<i>Utländsk bakgrund</i>							
Föräldrar svenskfödda	25	10	45	7	7	6	100
Andra generationen	31	20	26	7	7	9	100
Första generationen	23	28	27	6	9	6	100
<i>Föräldrars utbildning</i>							
Lägre än universitet	21	14	42	7	8	8	100
Universitetsexamen	32	10	42	6	6	4	100
Totalt	26	12	42	7	7	7	100

1. Jonsson & Rudolphi, 2011; Jackson m.fl., 2011

Skolresultat i årskurs nio, sysselsättning och sårbarhet

Tabell 6.3 visar hur tidigare skolresultat i årskurs nio är relaterade till olika typer av sysselsättning och grad av sårbarhet. Bland studerande hade de med hög sårbarhet ett lägre meritvärde (betyg) i årskurs 9 än de med låg sårbarhet (196 respektive 255). Det finns också skillnader i meritvärde mellan de med hög och låg sårbarhet bland arbetande och UVAS, men dessa skillnader är mindre än bland de studerande. Studerande och UVAS med hög sårbarhet är de som hade svagast prestationer i grundskolan, mätt som meritvärde. Det är värt att notera att studerande med hög sårbarhet *som är kvar i gymnasiet* hade klart svagast studieresultat från årskurs nio: Det genomsnittliga meritvärdet i denna grupp är 162 (visas ej).

En väsentligt högre andel av de unga vuxna som avslutade årskurs nio med ofullständiga betyg hamnade i situationer med hög sårbarhet (63 procent) än unga med fullständiga betyg (23 procent). Av de som avslutade årskurs nio utan behörighet till gymnasiet var de flesta vid 19–20-års ålder studerande med hög sårbarhet (48 procent), men det var också en relativt stor grupp som var arbetande med låg sårbarhet (28 procent). Detta skiljer sig markant från situationen för unga vuxna med behörighet till gymnasiet i årskurs nio: Det vanligaste för dem är att vara arbetande med låg sårbarhet (43 procent) eller studerande med låg sårbarhet (27 procent).

Tabell 6.3. Genomsnittligt meritvärde från årskurs nio och andel med ofullständiga respektive fullständiga betyg från årskurs nio, fördelat över olika sysselsättning och sårbarhet (N=2 505)

Sysselsättning	Stud.	Stud.	Arb.	Arb.	UVAS	UVAS	Totalt
Sårbarhet	Låg	Hög	Låg	Hög	Låg	Hög	
Meritvärde	255	196	236	228	214	197	216
<i>Behörighet till gymnasiet</i>							
Nej (ofullständiga betyg)	2	48	28	3	7	12	100
Ja (fullständiga betyg)	27	10	43	7	7	6	100

Gymnasiebakgrund, sysselsättning och sårbarhet

Figur 6.1 visar vilken typ av gymnasieprogram (studieförberedande eller yrkesförberedande) som respondenterna har gått eller går på, och om de har fullständiga betyg och grundläggande behörighet till högskola eller inte. Med *fullständiga betyg* avses att man tagit gymnasieexamen, dvs. fått godkänt på kurser och tagit poäng enligt gällande krav för programmet.* Den som har examen från ett högskoleförberedande program får alltid *grundläggande behörighet* till högskolan, medan de med examen från yrkesprogram kan ha denna behörighet eller inte, beroende på vilka kursval de har gjort.

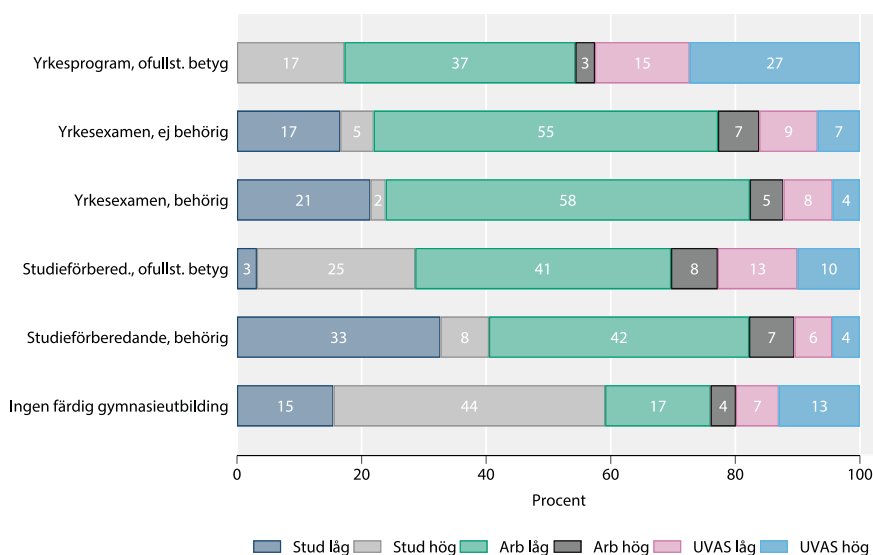
För unga med ofullständigt gymnasiebetyg eller ingen färdig gymnasieutbildning, är det vanligt att befinna sig i sysselsättningar med hög sårbarhet, antingen som studerande eller UVAS. Så många som 42 procent av de som har ofullständiga betyg från yrkesprogram är UVAS, och 27 procent är UVAS med hög sårbarhet. Ytterligare 17 procent är studerande med hög sårbarhet. Nackdelen för unga som har

* För en gymnasieexamen ska man enligt gällande krav ha läst 2 500 poäng varav 2 250 ska vara godkända. Från ett yrkesprogram måste man ha godkänt i Svenska 1 (eller Svenska som andraspråk 1), Engelska 5, Matematik 1 och gymnasiearbetet (det individuella arbetet som görs under sista gymnasieåret), samt i 400 poäng av de programgemensamma ämnena. Från ett högskoleförberedande program måste man ha godkänt i Svenska 1, 2 och 3 eller Svenska som andraspråk 1, 2 och 3, Engelska 5 och 6, Matematik 1, samt gymnasiearbetet. Om man inte uppfyller kraven för programmet får man studiebevis, och betygen klassificeras då som ofullständiga.

ofullständiga betyg jämfört med de som har fullständiga betyg finns även för unga som har gått studieförberedande program. Om inget gymnasieprogram är avslutat är det vanligaste att vara studerande med hög sårbarhet (44 procent). Ytterligare 20 procent är UVAS, och 13 procent är UVAS med hög sårbarhet.

Studieförberedande gymnasieutbildning syftar främst till förberedelse för högre studier och inte till att ge kvalifikationer som kan vara till nytta på arbetsmarknaden direkt efter avslutad gymnasieutbildning. I linje med detta ser vi i Figur 6.1 att de som gått studieförberedande program arbetar i mycket lägre utsträckning än de som gått yrkesförberedande program. Bland de som har fullständiga betyg från studieförberedande linjer tycks detta bero på att de är studerande med låg sårbarhet.

Figur 6.1. Fördelning över sysselsättning och sårbarhet efter gymnasieutbildning. Andel inom respektive typ av utbildning (N=2 517)

Sammanfattning

- Gymnasiebakgrund, kön, utländsk bakgrund och föräldrars utbildning samvarierar både med sysselsättning och grad av sårbarhet inom en given sysselsättning.
- Arbetande kvinnor är oftare i situationer med hög sårbarhet än arbetande män, men studerande män är oftare i situationer med hög sårbarhet än studerande kvinnor.
- Unga med utländsk bakgrund är mycket oftare studerande, och mycket mer sällan arbetande, än andra unga. Både första och andra generationens invandrare är överrepresenterade bland studerande med hög sårbarhet. Flera av dessa löper stor risk att hamna i UVAS inom en snar framtid.
- Unga med utländsk bakgrund är något överrepresenterade bland UVAS. Att överrepresentationen inte är större kan tyckas förvånande, men beror dels på att vi inte undersöker nyanlända unga, och dels på att vi studerar unga vuxna vid en tidpunkt då en stor del av de sårbara ännu finns kvar i gymnasiet.
- Unga vars föräldrar har universitetsexamen har lägre risk än andra att vara UVAS med en hög sårbarhet, och en klart högre sannolikhet att vara studerande med låg sårbarhet.
- De som har ofullständiga betyg från årskurs nio eller gymnasiet har mycket hög risk att hamna i hög sårbarhet, oavsett typ av sysselsättning.

Inledning

Det tidiga vuxenlivet är en livsfas som för de flesta innebär en gradvis övergång mot en mer självständig tillvaro i form av avslutade studier eller övergång till högre utbildning, egen försörjning, egen bostad, och en mer självständig social samhörighet.¹ Förutsättningarna för detta kan antas variera mellan unga med olika sysselsättning och med olika grad av sårbarhet. I detta kapitel undersöker vi hur levnadsförhållanden ser ut bland unga i de sex olika kombinationer av sysselsättning och sårbarhet som vi har identifierat. Skiljer sig levnadsförhållanden åt mellan dessa grupper? Vi beskriver deltagarnas ekonomiska situation, bostadssituation samt sociala relationer.

Ekonomisk situation

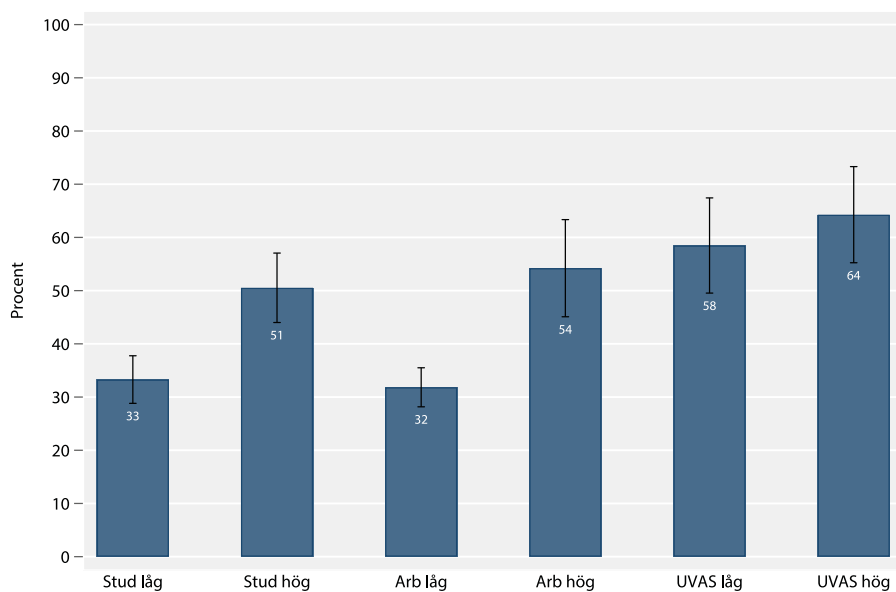
Ekonomiska utmaningar kan vara särskilt stora för de som har en svag ställning på arbetsmarknaden. Låga och ostadiga inkomster kan göra det svårt att få vardagsekonomin att gå ihop, att hantera större oförutsedda utgifter eller en minskande inkomst. Här kan unga vuxna vara särskilt utsatta eftersom de inte alltid har haft möjlighet att bygga upp en egen ekonomisk buffert. Det gör att möjligheten till tillfällig hjälp av omgivningen (t.ex. föräldrar) kan vara särskilt betydelsefull för denna grupp. En ansträngd ekonomisk situation kan även påverka det sociala livet, om man t.ex. tvingas avstå från att göra saker med vänner för att man inte har pengar. I enkätundersökningen frågade vi i vilken utsträckning man hade haft ekonomiska problem under det senaste halvåret, om de som upplevt detta har fått ekonomisk hjälp, och om man har kontantmarginal. Vi frågade också hur vanligt det är att man måste avstå från att göra saker med vänner för att man inte har råd.

I Figur 7.1 framgår att det är många som har haft svårt att få sin ekonomi att gå ihop under det senaste halvåret. Särskilt vanligt är det bland unga med hög sårbarhet, samt UVAS med låg sårbarhet, där mellan 51 och 64 procent uppger att de har haft ekonomiska problem. UVAS med hög sårbarhet är den grupp som är mest ekonomiskt utsatt i det här avseendet. Det är också förhållandevis vanligt bland unga som har låg sårbarhet: 32 till 33 procent av studerande respektive arbetande med låg sårbarhet har haft svårt att få ekonomin att gå ihop. Det är också många av de som har haft ekonomiska problem som uppger att de inte har fått någon ekonomisk hjälp (omkring 24 procent för både

1. Jfr Buchmann & Kriesi, 2011

UVAS och övriga, visas ej). Dessa unga vuxna bör anses möta särskilt stora ekonomiska utmaningar.

Figur 7.1. Ekonomiska problem senaste halvåret: Svårt att få ekonomin att gå ihop någon eller flera gånger. Andel efter sysselsättning och sårbarhet (N=2 512)

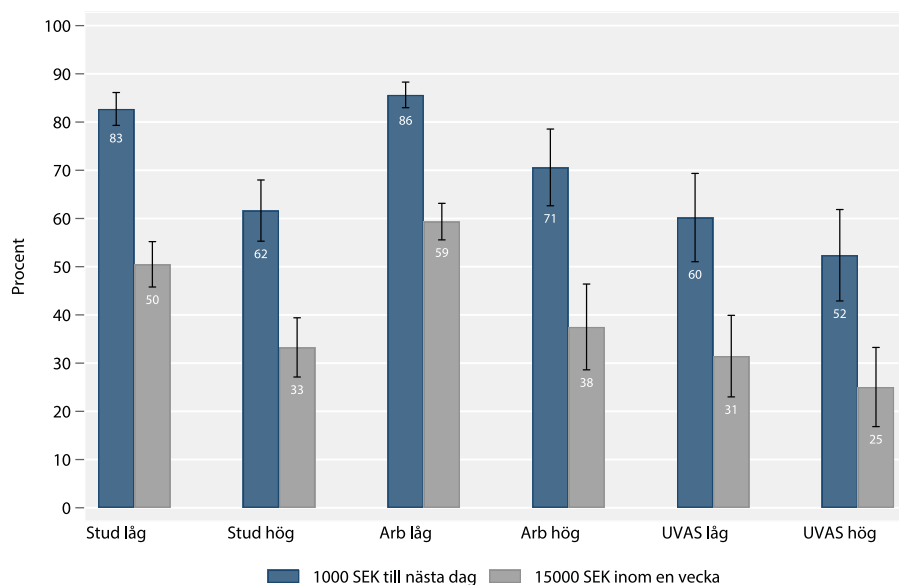

Att kunna ordna fram en mindre eller större summa pengar med kort varsel är en resurs som är viktig vid besvärliga ekonomiska situationer, som ibland kan uppkomma hastigt. Det kan även ha en positiv inverkan på livskvaliteten genom att öka känslan av trygghet och minska oron för den ekonomiska situationen. Möjligheten att kunna betala en oväntad utgift inom en viss tid brukar benämnas kontantmarginal, och för att mäta detta har vi frågat om man vid behov kan få fram (a) tusen kronor till nästa dag och (b) femtontusen kronor inom en vecka.

I Figur 7.2 visas andelen som svarar att de kan ordna tusen kronor till nästa dag, respektive femtontusen kronor inom en vecka. För den lägre summan kan merparten göra det – 52 till 86 procent – även om det är mindre vanligt bland UVAS (52 och 60 procent). När det gäller den betydligt högre summan på femtontusen kronor så är det, inte oväntat,

mindre vanligt att ha en sådan kontantmarginal. Skillnaderna mellan unga med olika sysselsättning och grad av sårbarhet ser liknande ut som för den lägre summan. Omkring hälften av de som är studerande eller arbetande och har låg sårbarhet, har en kontantmarginal på femtontusen kronor (50 till 59 procent), medan det är mindre vanligt bland studerande och arbetande med hög sårbarhet (33 respektive 38 procent). Minst vanligt är det bland UVAS, 28 procent (25 procent för UVAS med hög sårbarhet, 31 för UVAS med låg sårbarhet).

Figur 7.2. Kontantmarginal: Att kunna ordna fram tusen kronor till nästa dag, respektive femtontusen kronor inom en vecka. Andel efter sysselsättning och sårbarhet (N=2 513)

En annan aspekt av ekonomiska problem är att inte kunna göra saker med vänner för att man inte har råd. Den här aspekten av ekonomiska resurser är en subjektiv sida av ekonomin där den egna ekonomin ställs i relation till andras ekonomi, och den har, åtminstone i de yngre tonåren, visat sig samvariera med såväl mer psykiska besvär¹ som sämre relationer till klasskamrater.²

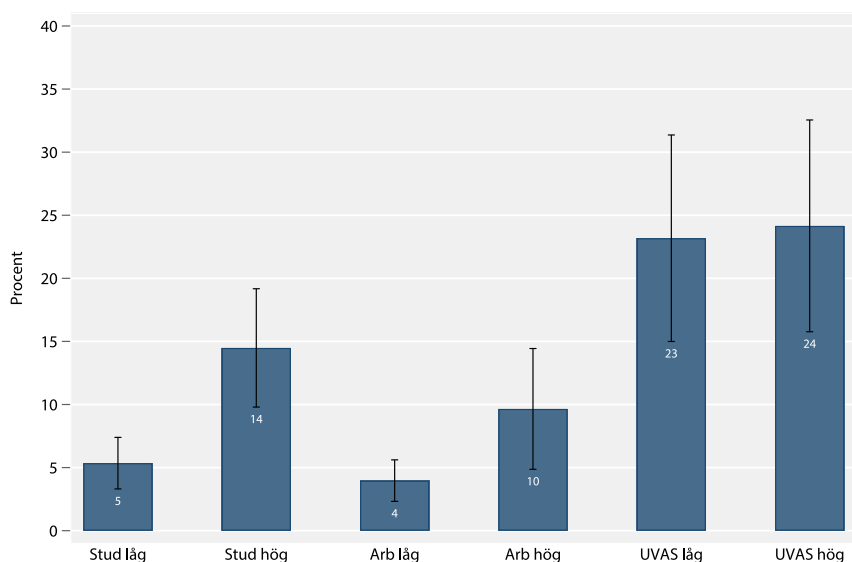
Andelen unga vuxna som uppger att det händer alltid eller ofta att

1. Plenty & Mood, 2016

2. Hjalmarsson & Mood, 2015; Hjalmarsson, 2017

de inte kan göra saker med vänner för att de inte har råd visas efter sysselsättning och sårbarhet i Figur 7.3. Även den här aspekten av upplevd svag ekonomi visar ett liknande mönster som för övriga mått: de som studerar och arbetar upplever ekonomiska begränsningar i förhållande till kompisar i lägst utsträckning, och det gäller i synnerhet för de med låg sårbarhet. För studerande och arbetande med låg sårbarhet är det endast 5 respektive 4 procent som ofta eller alltid avstår från att göra saker med kompisar för att de inte har råd. För UVAS är det betydligt vanligare, knappt 25 procent, och här finns ingen nämnvärd skillnad mellan de med hög och låg sårbarhet.

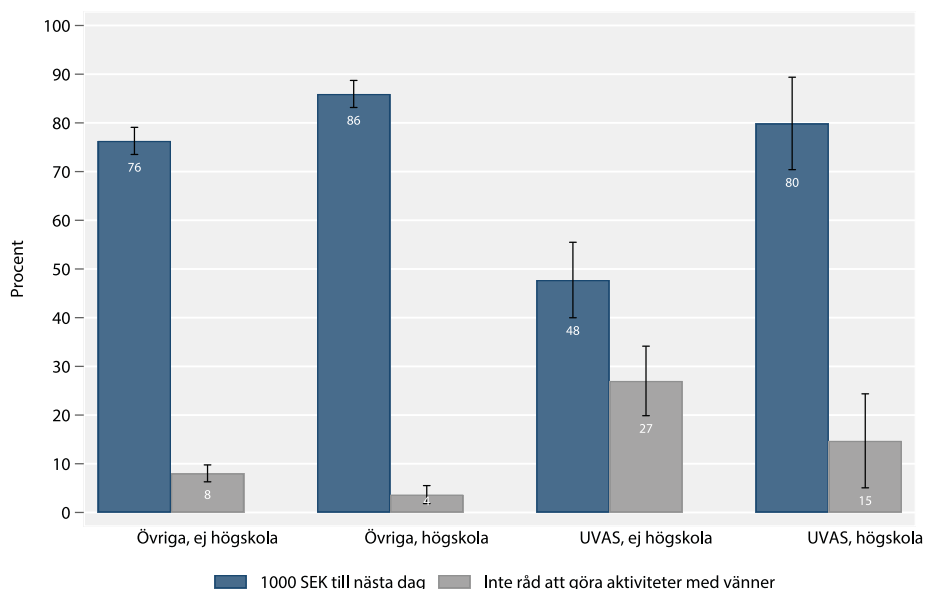
Figur 7.3. Hur ofta kan du inte göra saker med kompisar för att du inte har råd? Andel som svarar alltid eller ofta efter sysselsättning och sårbarhet (N=2 515)

För samtliga tre mått på ungas ekonomi som visas här så finns det en nackdel för unga med utländsk bakgrund och för de som har föräldrar som inte är högskoleutbildade. Ett resultat som är värt att nämna är att skillnaden i ekonomisk situation mellan de med högskoleutbildade föräldrar och andra tycks vara något större för UVAS än för övriga unga. I Figur 7.4 ser vi att bland UVAS är det 48 procent av de som inte

har högskoleutbildade föräldrar som har kontantmarginal (det lägre beloppet), jämfört med 80 procent av de som har högskoleutbildade föräldrar. Motsvarande andelar för övriga unga vuxna är 76 och 86 procent. För den mer ovanliga situationen att man ofta måste avstå från att göra saker med kompisar för att man inte har råd, ser vi ett liknande mönster.

Figur 7.4. Kontantmarginal och Hur ofta kan du inte göra saker med vänner för att du inte har råd? (Andel som svarar alltid/ofta), uppdelat på UVAS och föräldrars utbildningsnivå (högskola eller ej högskola) (N=2 506)

Ungas boende

Att flytta hemifrån är en del av vuxenblivandet och en förutsättning för (eller en konsekvens av) att t.ex. studera på en ny ort eller att bilda familj.¹ Andelen unga som flyttar hemifrån varierar beroende på var i landet man bor.² Det är mindre vanligt att unga flyttar hemifrån i storstadsregioner, där det är svårare och dyrare att finna bostad.³ I den här rapporten kommer vi att göra en översiktlig beskrivning av

1. SCB, 2008)

2. SCB, 2008; Ungdomsstyrelsen, 2011

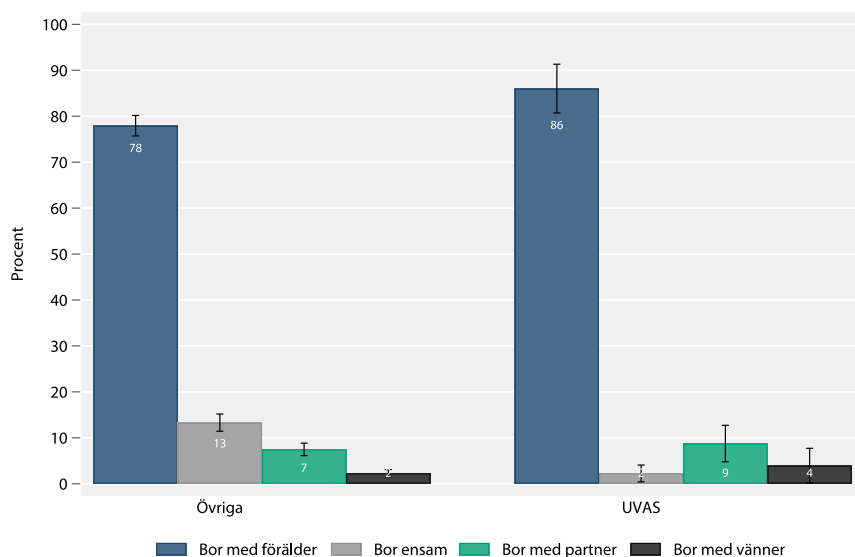
3. Ungdomsstyrelsen, 2011, Figur 2.3

boendeförhållanden för unga vuxna, men det värt att hålla i minnet att det finns regionala skillnader.

Ungas boende varierar även med andra förhållanden, inte minst sysselsättning. Enligt en skattning av Ungdomsstyrelsen¹ som bygger på enkätuppgifter från 2007–2009 har 18–25-åringar som förvärvsarbetar flyttat hemifrån i störst utsträckning (70 procent). Att ha ett arbete är sannolikt betydelsefullt för möjligheten att flytta hemifrån. Studerande och unga som saknar stabila inkomster har troligen inte lika ofta råd att flytta hemifrån och för studenter kan det vara svårt att hitta studentboende. Ett lite oväntat resultat i Ungdomsstyrelsens undersökning är att unga som varken är i utbildning eller förvärvsarbetar har flyttat hemifrån i högre utsträckning (cirka 48 procent) än studerande (40 procent).²

Vi finner att andelen som har flyttat hemifrån är låg – endast 22 procent har flyttat hemifrån. Som tidigare har påpekats är respondenterna i denna rapport unga, omkring 20 år, och tidigare svenska studier av boende använder ofta ett ganska brett åldersintervall, som även inkluderar unga vuxna som är några år äldre och därmed har haft längre tid på sig att flytta hemifrån.

Figur 7.5. Boendesituation för Övriga (Icke-UVAS) och UVAS. Andel med en viss boendesituation (N=2 515)

I Figur 7.5 visas ungas boende för UVAS och övriga. De allra flesta bor fortfarande med en eller två föräldrar, men detta är något vanligare bland UVAS (86 procent) än bland övriga (78 procent). En annan skillnad mellan grupperna är att en försvinnande liten del av UVAS bor ensamma, medan 13 procent av övriga gör det. Det är emellertid ungefär lika vanligt att bo med en partner bland UVAS som bland övriga (9 respektive 7 procent). Kategorierna som visas är inte ömsesidigt uteslutande; det finns t.ex. unga som både bor med en partner och med förälder/föräldrar, men det är förhållandevis ovanligt.

De vanligaste boendekategorierna är att bo med föräldrar och att bo ensam. Studerande bor i lägst grad hemma hos sina föräldrar (68–75 procent, jämfört med 80–87 procent bland de som jobbar och UVAS). När det gäller att bo ensam förefaller både sysselsättning och sårbarhet vara av betydelse: Studerande med låg sårbarhet bor ofta ensamma (24 procent) medan det är mycket ovanligt både bland arbetande med hög sårbarhet och UVAS (visas ej).

Sociala relationer

Arbete eller studier fungerar ofta som sociala sammanhang där möten och gemensamma uppgifter innebär möjligheter att bygga och underhålla sociala relationer.¹ Att stå utanför dessa sammanhang kan därför innebära att det blir svårare att ha ett aktivt socialt liv. Tidigare forskning tyder dessutom på att ekonomiska tillgångar påverkar sociala relationer och aktiviteter,² och resultaten ovan visade också att UVAS har en mer ansträngd ekonomi och att de oftare har svårt att delta i fritidsaktiviteter med kompisar av ekonomiska skäl. Samtidigt kan sociala relationer i sig påverka risken att stå utan sysselsättning; bristfälliga relationer med skolkamrater kan vara en delförklaring till skolavhopp;³ och information som kan bidra till att förkorta arbetslöshet sprids ofta via sociala kontakter.⁴ Mest troligt är att ett eventuellt samband mellan sysselsättning och den sociala situationen beror på effekter i båda riktningarna, samt på andra faktorer relaterade till både sysselsättning och sociala utfall.

Respondenterna svarade på frågor om sina vänner, eventuell partner och om fritidsaktiviteter. Figur 7.6 visar tre olika indikatorer på social situation, uppdelat på sysselsättning och sårbarhet. Den första stapeln i

1. Feld, 1981

2. Böhnke & Link, 2017; Mood & Jonsson, 2016

3. Johansson, Flygare & Hellfeldt, 2017; Véronneau & Vitaro, 2007

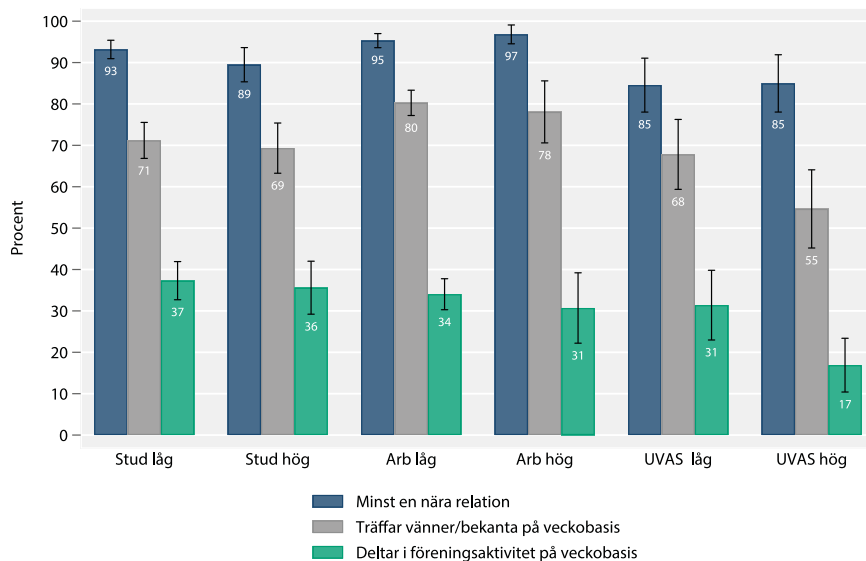
4. Granovetter, 1995 [1974]; Ioannides & Datcher Loury, 2004

varje sysselsättningsgrupp visar andelen som har minst en nära relation (i form av minst en vän eller partner). Majoriteten av respondenterna i alla kategorier har minst en nära relation, men bland UVAS, både för de med låg och för de med hög sårbarhet, är det mindre vanligt att ha minst en nära relation (85 procent, båda grupperna) än bland unga i övriga grupper. Skillnaden mellan UVAS och övriga grupper är större bland män än bland kvinnor (visas ej).

Den andra stapeln visar hur ofta respondenterna träffar nära vänner på veckobasis, och om vi jämför sysselsättningsgrupperna ser vi att en lägre andel UVAS med hög sårbarhet träffar vänner eller bekanta på fritiden (55 procent). För UVAS med låg sårbarhet (68 procent) är situationen mer jämförbar med situationen för studenter (69–71 procent).

Den tredje stapeln i varje kategori visar deltagande i någon form av föreningsaktivitet på veckobasis (t.ex. idrott, musik, teater), och även här finns skillnader, men det är främst mellan UVAS med hög sårbarhet och de andra grupperna. En lägre andel av UVAS med hög sårbarhet (17 procent) deltar i föreningsaktiviteter, medan andelen föreningsaktiva bland UVAS med låg sårbarhet (31 procent) är jämförbar med andra grupper. Det finns alltså risk för att UVAS med hög sårbarhet har begränsade möjligheter att utveckla ytterligare nära relationer eftersom de, förutom att de inte är i arbete eller studier, dessutom i lägre utsträckning än andra deltar i föreningsaktiviteter eller träffar vänner regelbundet.

Figur 7.6. Minst en nära relation och sociala aktiviteter på fritiden. Andel efter sysselsättning och sårbarhet (N=2 512)

Sammanfattning

- Ekonomiska problem är vanligare i grupper med hög sårbarhet, och särskilt vanligt är det bland UVAS med hög sårbarhet, där fler än tre av fem anger att de har haft svårt att få ekonomin att gå ihop under det senaste halvåret.
- Bland UVAS är det mindre vanligt att ha en kontantmarginal: drygt hälften av UVAS kan skaffa fram tusen kronor till nästa dag, jämfört med fyra av fem unga i övriga grupper. Enbart tre av tio UVAS kan mobilisera femtontusen kronor inom en vecka, jämfört med drygt hälften av unga i övriga grupper.
- Unga i situationer med hög sårbarhet upplever i högre utsträckning ekonomiska hinder för att delta i sociala aktiviteter med vänner. Medan en mycket liten andel av studerande och arbetande uppger att de ofta har problem att delta, uppger närmare en fjärdedel av UVAS att ekonomin utgör ett hinder för att göra saker med vänner.
- Fyra av fem respondenter i YES! bor fortfarande hemma hos sina föräldrar, och detta är vanligare bland UVAS än bland övriga. Studenter (särskilt de med låg sårbarhet) bor i högre utsträckning ensamma, medan detta är mer ovanligt bland UVAS och bland arbetande med hög sårbarhet.
- Bland UVAS är det mindre vanligt än för unga i övriga grupper att ha en nära relation (partner eller en vän), och färre UVAS med hög sårbarhet uppger att de, på veckobasis, träffar vänner eller bekanta på fritiden eller deltar i föreningsaktiviteter.

Inledning

Psykiskt välbefinnande är centralt för individers livskvalitet och är också en viktig resurs för att hantera utmaningar på arbetsmarknaden.¹ Den psykiska ohälsan bland unga i Sverige har ökat de senaste decennierna, särskilt bland kvinnor.² Även om 20-årsåldern är en relativt hälsosam period i livet, är psykisk ohälsa en stor källa till ohälsa för unga.³ Tidigare studier har visat att UVAS och arbetslösa unga i genomsnitt har sämre psykisk hälsa än andra.⁴ Unga med dålig hälsa löper större risk att stå utan sysselsättning, men arbetslöshet ökar också risken för psykisk ohälsa.⁵ De flesta tidigare svenska studier om psykisk hälsa använder registerdata och definierar ohälsa baserat på föreskrivna läkemedel⁶ eller ersättning relaterat till hälsoproblem.⁷ Dessa mått fångar endast den mest allvarliga psykiska ohälsan, och bara de som har valt att söka hjälp och har resurserna att göra det. Det är dessutom vanligt att man bara särskiljer UVAS eller arbetslösa från övriga unga, trots att det kan finnas skillnader också mellan de som arbetar och de som studerar, och mellan unga med olika grad av sårbarhet inom givna sysselsättningskategorier.

I det här kapitlet undersöker vi i vilken utsträckning psykisk ohälsa observeras när man använder självrapporterade uppgifter om flera dimensioner av psykiskt välbefinnande. Vi studerar i vilken utsträckning unga med olika sysselsättning och grad av sårbarhet skiljer sig åt när det gäller depression, självförtroende, somatiska symptom, vad de oroar sig för och känner sig stressade över, deras känsla av kontroll över framtiden, samt förväntningar på framtiden.

Emotionella och somatiska symptom

Vi frågade respondenterna hur ofta de känner sig deprimerade, om deras självförtroende och om fysiska besvär. De som inte instämde i att de har många goda egenskaper, har mycket att vara stolt över, eller tycker om sig själv, kategoriseras som att de har lågt självförtroende.

1. OECD, 2012

2. Folkhälsomyndigheten, 2014; Socialstyrelsen, 2013

3. Engdahl & Forslund, 2016; World Health Organisation, 2015

4. Rodwell m.fl., 2017; Sellström m.fl., 2011

5. Egan m.fl., 2015; Vancea & Utzet, 2017

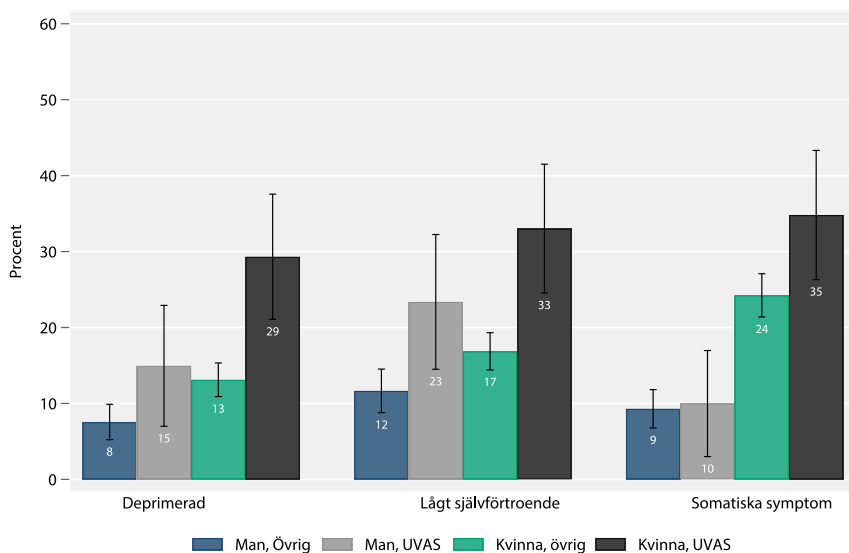
6. T.ex. Brännlund m.fl., 2017

7. T.ex. Engdahl & Forslund, 2016

Respondenterna rapporterade också hur ofta de har huvudvärk, magont och sömnproblem. Att ha mer än ett fysiskt (somatisk) symptom på veckobasis kan vara ett tecken på psykologisk stress,¹ och vi använder därför denna gräns för att definiera unga med somatiska problem.

En högre andel UVAS än övriga unga uppger att de ofta känner sig deprimerade, och samma sak gäller för lågt självförtroende och somatiska problem. Figur 8.1 visar att i överensstämmelse med tidigare forskning² var psykisk ohälsa vanligare bland kvinnor än bland män, men bland både män och kvinnor rapporterade UVAS mer problem än övriga unga. Skillnaden mellan att känna sig deprimerad och att ha somatiska symptom mellan UVAS och övriga var större för kvinnor än för män. Ungefär en tredjedel av kvinnliga UVAS känner sig ofta deprimerade, har lågt självförtroende eller upplever somatiska besvär på veckobasis, jämfört med 13–24 procent av övriga kvinnor (beroende på symptom). För män fanns den största skillnaden mellan UVAS och övriga unga i fråga om självförtroende.

Figur 8.1. Andel män och kvinnor som ofta känner sig deprimerade (N=2 511), har lågt självförtroende (N=2 514) och upplever mer än ett somatiskt symptom på veckobasis. Andel inom varje sysselsättningskategori (N=2 514)

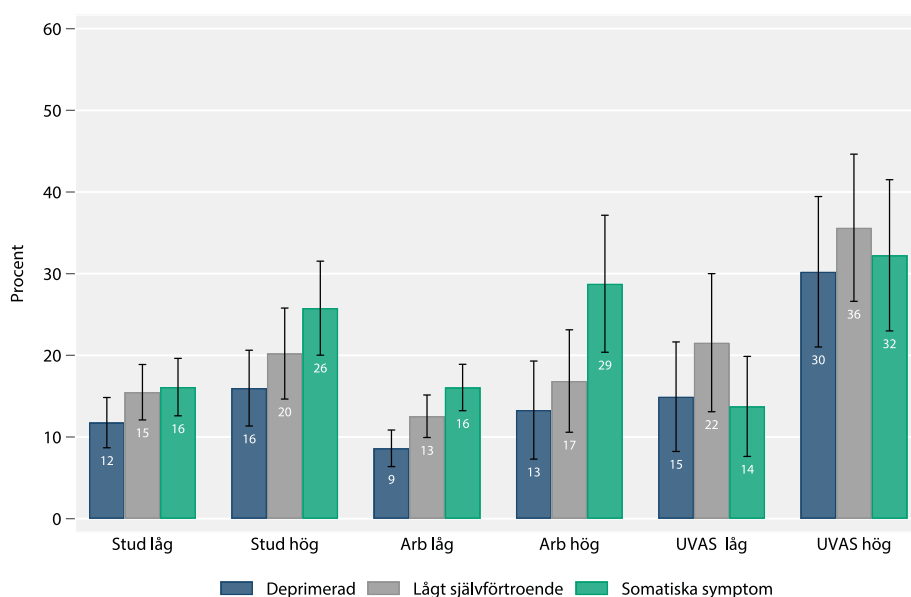

1. Alfvén m.fl., 2008

2. Folkhälsomyndigheten, 2014; Socialstyrelsen, 2013

När vi använder det mer detaljerade sysselsättningsmättet, som inte bara särskiljer typ av sysselsättning utan också grad av sårbarhet, ser vi också systematiska skillnader i psykisk ohälsa (Figur 8.2). Bland såväl studerande som arbetande och UVAS gäller att de med hög sårbarhet oftare än andra är deprimerade, har lågt självförtroende och fler somatiska symptom. UVAS med hög sårbarhet har markant högre risk än andra att vara deprimerade och att ha dåligt självförtroende, men när det gäller somatiska symptom är deras risk bara marginellt högre än för de med hög sårbarhet bland arbetande och studerande.

Figur 8.2. Andel som ofta känner sig deprimerade (N=2 511), har lågt självförtroende (N=2 514) och upplever flera somatiska symptom på veckobasis (N=2 514). Uppdelat på sysselsättning och sårbarhet.

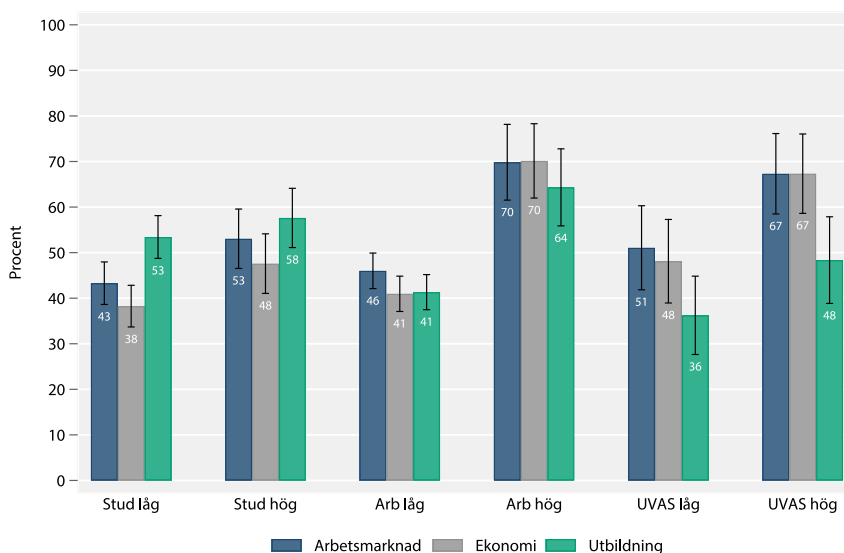

Vad oroar sig unga för?

Deltagarna svarade på hur ofta de oroade sig eller kände sig stressade över olika saker, bl.a. över att inte lyckas på arbetsmarknaden, över sin ekonomi, att inte få bra betyg eller en bra utbildning. Figur 8.3 visar andelen med olika sysselsättning och sårbarhet som svarade att de

ofta eller väldigt ofta oroar sig. Här ser vi att högre andelar av unga i situationer med hög sårbarhet oroar sig över sina chanser att lyckas på arbetsmarknaden, med sin ekonomi, och att få en bra utbildning, än unga i motsvarande sysselsättning med låg sårbarhet. Det är värt att notera att arbetande och UVAS med hög sårbarhet oroar sig i lika hög grad när det gäller arbetsmarknad och ekonomi. Dessutom är oron över arbetsmarknad och ekonomi väldigt stor i de två grupperna: 67–70 procent av dessa unga uppger att de oroar sig ganska eller väldigt ofta. UVAS med låg sårbarhet oroar sig över arbetsmarknaden och ekonomi i nästan samma utsträckning som studerande och arbetande unga med låg sårbarhet. UVAS med hög sårbarhet känner mindre oro över att få en bra utbildning än övriga unga, något som talar för att de flesta UVAS aspirerar på arbete snarare än studier.

Figur 8.3. Andel som oroar sig ganska eller väldigt ofta för arbetsmarknad (N=2 514), ekonomi (N=2 514), och utbildning (N=2 514). Uppdelat på sysselsättning och sårbarhet

Kontroll över sin framtid

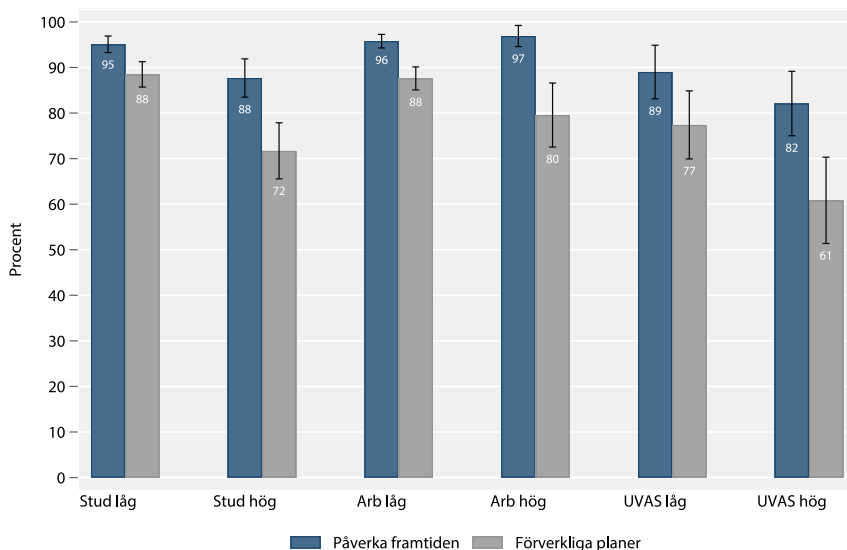
Att ha en känsla av kontroll över sitt liv och sina möjligheter är viktigt för motivation och livskvalitet.¹ Att ha en känsla av kontroll har i tidigare studier visat sig vara mindre vanligt bland UVAS.² Majoriteten av deltagarna i YES! var ganska eller väldigt säkra på att de kunde påverka sin framtid och genomföra sina planer, men andelen som upplevde detta var lägre bland UVAS (86 procent var ganska eller väldigt säkra på att kunna påverka sin framtid, 70 procent på att de skulle kunna genomföra sina planer) jämfört med övriga unga (94 respektive 85 procent).

I Figur 8.4 ser vi att UVAS med hög sårbarhet var minst säkra på att de kunde påverka sin framtid och genomföra sina planer, jämfört med övriga grupper. Pessimismen i båda dessa avseenden var också hög bland studerande med hög sårbarhet, och dessa studerande upplevde i lägre grad än andra studerande att de hade kontroll över sin framtid eller att de kunde genomföra sina planer. Bland arbetande unga fanns ingen skillnad mellan de med hög och låg sårbarhet när det gäller tron på att kunna påverka sin framtid, men arbetande med hög sårbarhet hade en något lägre tro på att kunna förverkliga sina planer.

1. Bandura, 2006; Rotter, 1966

2. Ng-Knight & Schoon, 2017

Figur 8.4. Andel som instämmer eller absolut instämmer i att de kan påverka sin framtid (N=2 513) eller förverkliga sina planer (N=2 507). Uppdelat på sysselsättning och sårbarhet

Optimism och förväntningar på framtiden

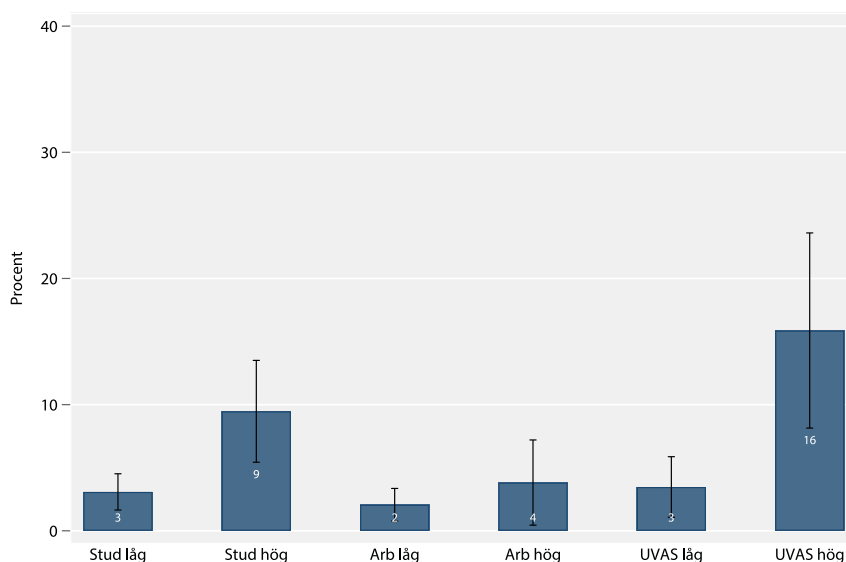
Vi frågade respondenterna om de tror att de kommer att få det bra i framtiden och hur de tror att olika aspekter av deras liv kommer se ut när de är 30 år gamla (dvs. om tio år). Figur 8.5 visar att UVAS med hög sårbarhet var väsentligt mer pessimistiska än alla andra sysselsättningsgrupper: Sexton procent tror att de inte kommer få det bra i framtiden, jämfört med 3 procent bland övriga UVAS. Också studerande med hög sårbarhet hade en mycket hög grad av pessimism jämfört med övriga studerande, medan skillnaden mellan arbetande med hög och låg sårbarhet inte var särskilt stor.

När det gäller vad de svarande tror om hur olika specifika aspekter av livet kommer se ut i framtiden, visar Figur 8.6 fördelningen efter sysselsättning och sårbarhet. Det är slående att nästan alla (99–100 procent bland studerande och arbetande, 96–98 procent bland UVAS) tror att de kommer att ha ett jobb när de är 30 år. Förväntningarna är

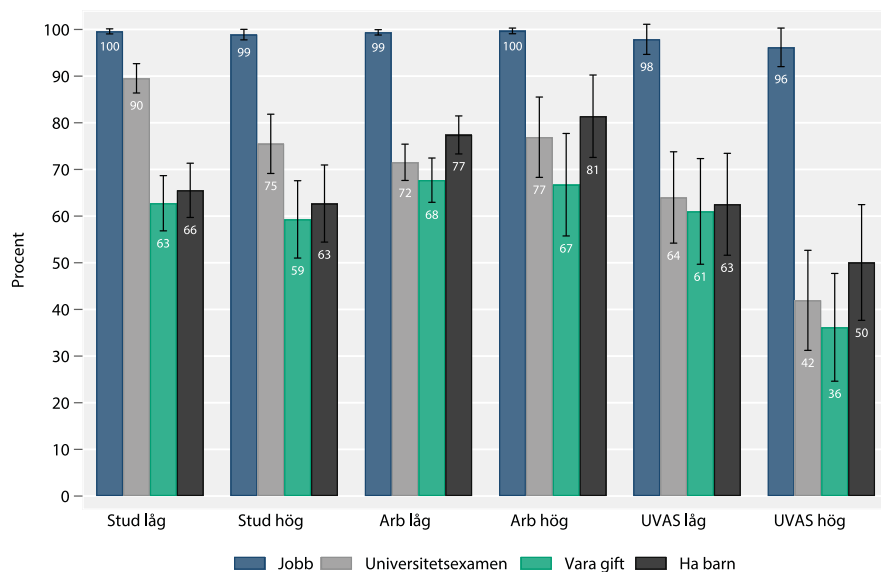
lägre för de andra utfallen, och UVAS med hög sårbarhet förväntar sig i markant lägre utsträckning än andra att ha en universitetsexamen, att ha gift sig eller ha barn. Det framstår som rimligt att UVAS med hög sårbarhet bedömer det mindre sannolikt att de kommer att ha en universitetsexamen, men det är förvånande att skillnaderna är så stora också för förväntningar kopplade till sociala relationer (att vara gift och att ha barn).

Även om en högre andel kvinnor tror att de kommer att gifta sig och ha barn i framtiden finns skillnaderna i förväntningar mellan de med olika sysselsättning och sårbarhet både bland män och kvinnor (visas ej). En högre andel av de arbetande tror att de kommer att ha barn och vara gifta när de är 30 år gamla än vad de studerande och UVAS gör. Detta gäller oavsett grad av sårbarhet. Även om detta resultat skulle kunna indikera att några av de arbetande unga redan har barn, kan det även vara ett uttryck för att de vill påbörja typiskt "vuxna" livssteg tidigare än andra unga.

Figur 8.5. Andel som tror att de inte kommer få det bra i framtiden (N=2 510). Uppdelat på sysselsättning och sårbarhet

Figur 8.6. Andel som svarar att de tror att de vid 30 kommer att ha ett jobb (N=2 417), en universitetsexamen (N=2 091), vara gift (N=1 603) eller ha barn (N=1 636). Uppdelat på sysselsättning och sårbarhet.

Sammanfattning

- Det finns systematiska skillnader i flera dimensioner av psykiskt välbefinnande mellan unga i olika sysselsättning och med olika grad av sårbarhet.
- UVAS med hög sårbarhet har sämre psykiskt välbefinnande än andra unga, inklusive UVAS med låg sårbarhet.
- Studerande och arbetande unga med hög sårbarhet har sämre psykiskt välbefinnande än övriga studerande och arbetande unga.
- Även om majoriteten av unga inte har återkommande emotionella symptom, känner sig omkring en tredjedel av UVAS med hög sårbarhet ofta deprimerade.
- De allra flesta unga tror att de kommer att få det bra i framtiden, men unga i situationer med en hög sårbarhet uppger en mycket högre grad av oro och pessimism inför framtiden.

Vi har studerat ett riksrepresentativt urval av unga vuxna i 19–20-årsåldern vid en tidpunkt när de flesta gått ungefär ett halvår sedan de slutade gymnasiet. Vi kan sammanfatta våra huvudresultat som följer:

Ungas sysselsättning är heterogen och rörlig

Rapportens första syfte var att beskriva ungas sysselsättning baserat på deras egna rapporter, och den bild som framträder är heterogen. En ganska stor grupp, 23 procent av respondenterna, arbetar i en omfattning nära heltid (30 timmar i veckan eller mer). Denna grupp utgör knappt hälften av de som har arbete som primär sysselsättning. Ungefär 18 procent studerar på universitet eller högskola. Nästan alla i denna grupp studerar på heltid, men en femtedel har tagit en låg andel av de poäng som förväntas. Sammantaget är det således bara 38 procent som har något som vi skulle kunna kalla en ”traditionell” standardsituation bestående av antingen heltidsarbete (23 procent) eller framgångsrika heltidsstudier på universitet eller högskola (15 procent).

I den andra änden av fördelningen har vi unga som varken arbetar eller studerar, en grupp på 14 procent av våra respondenter, varav 7 procent är enbart arbetssökande, drygt 2 procent är i någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd och drygt 4 procent har ingen eller annan sysselsättning än arbete eller studier. Därtill finns det bland de som fortfarande studerar på gymnasiet (12 procent) en relativt stor grupp som löper hög risk att hamna i arbetsmarknadsrelaterade problem längre fram.

Våra resultat visar att heterogeniteten inte bara ligger i variationen mellan individerna – många unga har under en ganska kort period haft olika sysselsättningar och/eller har olika sysselsättningar samtidigt. Bland de som arbetar, också bland de med fast anställning, är det en stor grupp som söker andra jobb, vilket förstärker bilden av 19–20-årsåldern som en rörlig period.

Vi behöver ett bredare perspektiv på arbetsmarknadsrelaterade problem

I studier av ungas problem på arbetsmarknaden har man traditionellt fokuserat på arbetslösa unga, eller på unga som varken arbetar eller studerar. Ett av syftena med denna rapport var att nyansera detta perspektiv och identifiera ett bredare spektrum av sårbara positioner

bland arbetande och studerande unga. Bland de som varken arbetar eller studerar finns unga vars situation inte signalerar några stora problem, och bland de som arbetar eller studerar finns unga med en mer problematisk situation. För att bättre fånga denna variation använder vi en tvådimensionell modell där vi dels skiljer på tre huvudsakliga sysselsättningskategorier (arbete, studier, och UVAS) och dels på om man befinner sig i en sårbar situation eller ej. Baserat på våra definitioner klassificerar vi 14 procent av de arbetande, 33 procent av de studerande, och 48 procent av UVAS som särskilt sårbara.

Unga i sårbara situationer har sämre livssituation i flera avseenden

Det tredje syftet med rapporten var att studera om levnadsvillkor och psykiskt välbefinnande skiljer sig mellan unga i olika sysselsättnings-situationer, och resultaten visar tydligt att det finns sådana skillnader. UVAS har, jämfört med andra, betydligt sämre ekonomi, svagare sociala relationer, och en överrisk för psykiska problem och dåligt självförtroende. De oroar sig i högre utsträckning för ekonomi och arbete, upplever en lägre grad av kontroll över sin framtid, och är mer pessimistiska i fråga om hur det ska gå för dem i vuxenlivet – inte bara i utbildning och på arbetsmarknaden, utan också i frågan om familjebildning. Att UVAS har sämre levnadsvillkor än andra är ett väntat resultat, men det är anmärkningsvärt att dessa skillnader är så stora och systematiska i så många avseenden.

Ett viktigt budskap från denna rapport är dock att en ensidig fokusering på UVAS gör att vi missar många unga med sysselsättnings-relaterade problem. Vi visar att de som är arbetande respektive studerande i situationer med hög sårbarhet har en livssituation som skiljer sig markant från övriga arbetande och studerande, och i flera avseenden har de en situation som ligger nära den för UVAS. Dessutom visar vi att levnadsvillkor och psykiskt välbefinnande bland UVAS är särskilt problematiska för de med hög sårbarhet i denna grupp.

Det är sannolikt att byten av sysselsättning och olika tillfälliga anställningar för många är en relativt oproblematis del av en rörlighet som är naturlig i början av vuxenlivet. Det är dock tydligt att ganska stora grupper unga möter svårigheter på arbetsmarknaden och i studier, och redan i denna tidiga ålder kan vi se att dessa mer sårbara

unga tycks möta utmaningar inte bara på arbetsmarknad och/eller i studier, utan även i fråga om ekonomi, hälsa och sociala relationer.

Vi behöver veta mer om processerna bakom ungas sysselsättning och sårbarhet

Vi har i denna rapport fokuserat på de svarandes situation när de är 19–20 år, och vi har inte fokuserat på processer bakom den situation de har vid denna tidpunkt. I linje med tidigare studier finner vi dock att unga med svaga skolprestationer i grundskola och gymnasium löper hög risk att befinna sig i en sårbar sysselsättningssituation. Man bör särskilt uppmärksamma att den ganska stora grupp om 13 procent av åldersgruppen som inte har något avslutat gymnasium alls bakom sig har en stor överrisk för att hamna i sårbara positioner (61 procent jämfört med genomsnittet på 26 procent). Å andra sidan är det också viktigt att komma ihåg att många med förhållandevis svaga skolprestationer har en relativt trygg situation: Av unga som avslutat gymnasiet med ofullständiga betyg är det t.ex. så många som 40 procent som är arbetande med en låg grad av sårbarhet.

Eftersom YES! har följt unga sedan de gick i årskurs 8 har vi goda möjligheter att närmare studera processerna som leder till olika sysselsättningsutfall, och detta är något som vi kommer att göra i senare studier. Vi kommer också att följa respondenternas utfall i register genom årliga uppdateringar, vilket kommer att möjliggöra analyser av persistens i sårbara positioner i det tidiga vuxenlivet.

Alfven, G., Östberg, V., & Hjern, A. (2008). Stressor, perceived stress and recurrent pain in Swedish schoolchildren. *Journal of psychosomatic research*, 65(4), 381–387.

Anderson, A., Brooke, B., Doyle, A., Finn, D., & Moley, S. (2006). *Understanding young people in jobs without training* (Centre for Economic & Social Inclusion Research Report RR736). Department for Education and Skills, Centre for Economic & Social Inclusion.
<https://doi.org/10.1787/5js6363503f6-en>

Andersson, A. (2017). You can do it: The effect of social capital on self-efficacy, information and job search in the process of labor market entry. In *Network and Success: The access and use of social capital among young adults in Sweden (Diss)*. Stockholm: Department of Sociology, Stockholm University.

Bandura, A. (2006). Toward a psychology of human agency. *Perspectives on psychological science*, 1(2), 164–180.

Brännlund, A., Strandh, M., & Nilsson, K. (2017). Mental-health and educational achievement: the link between poor mental-health and upper secondary school completion and grades. *Journal of mental health*, 26(4), 318–325.

Buchmann, M. C., & Kriesi, I. (2011). Transition to adulthood in Europe. *Annual review of sociology*, 37(1), 481–503.

Böhnke, P., & Link, S. (2017). Poverty and the dynamics of social networks: An analysis of German panel data. *European sociological review*, 33(4), 615–632.

Carcillo, S., Fernández, R., Königs, S., & Minea, A. (2015). *NEET youth in the aftermath of the crisis: Challenges and policies. OECD social, employment and migration working papers, No. 164*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2573655>

Egan, M., Daly, M., & Delaney, L. (2015). Childhood psychological distress and youth unemployment: evidence from two British cohort studies. *Social science & medicine*, 124, 11–17.

Engdahl, M., & Forslund, A. (2016). *En förlorad generation?: Om ungas etablering på arbetsmarknaden* (IFAU Rapport 2016:1). Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Hämtad från <https://www.ifau.se/sv/Forskning/Publikationer/Rapporter/2016/en-forlorad-generation-om-ungas-etablering-pa-arbetsmarknaden/>

Eurofound. (2012). *NEETs: Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2806/41578>

Eurostat. (2017). Glossary: Unemployment – statistics explained. Hämtad 11 december 2017, från <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Unemployment>

Erikson, R., Skans, O.N., Sjögren, A. and Åslund, O. (2007). *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden* (IFAU Rapport 2007:18). Uppsala: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Hämtad från <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2007/r07-18.pdf>

Feld, S. L. (1981). The focused organization of social ties. *The American journal of sociology*, 86(5), 1015–1035.

Folkhälsomyndigheten. (2014). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14. Grundrapport*. Hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/fbcbd76d2cae4fc0981e35dddf246cf0/skolbarns-halsovanor-sverige-2013-14.pdf>

Furlong, A., Cartmel, F., Biggart, A., Sweeting, H., & West, P. (2003). Youth transitions: Patterns of vulnerability and processes of social inclusion (Enterprise and Lifelong Learning Research Programme, Research Findings No.8/2003). Edinburgh: Scottish Executive Social Research. Hämtad från <http://docs.scie-socialcareonline.org.uk/fulltext/socrfind8.pdf>

Furlong, A. (2006). Not a very NEET solution: representing problematic labour market transitions among early school-leavers. *Work employment and society*, 20(3), 553–569.

Furlong, A. (2009). Revisiting transitional metaphors: reproducing social inequalities under the conditions of late modernity. *Journal of education and work*, 22(5), 343–353.

Furlong, A., Cartmel, F., Biggart, A., Sweeting, H., & West, P. (2003). *Youth transitions: Patterns of vulnerability and processes of social inclusion* (Enterprise and Lifelong Learning Research Programme, Research Findings No.8/2003). Edinburgh: Scottish Executive Social Research. Hämtad från <http://docs.scie-socialcareonline.org.uk/fulltext/socrfind8.pdf>

Ghoshray, A., Ordóñez, J., & Sala, H. (2016). Euro, crisis and unemployment: Youth patterns, youth policies? *Economic modelling*, 58, 442–453.

Granovetter, M (1995) *Getting a job: A study of contacts and careers*. Chicago: University of Chicago Press.

Hjalmarsson, S. (2017). Poor kids? Economic resources and adverse peer relations in a nationally representative sample of Swedish adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 47(1), 88–104.

Hjalmarsson, S., & Mood, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and youth services review*, 57, 201–211.

Hällsten, M. (2017). Is education a risky investment? The scarring effect of university dropout in Sweden. *European sociological review*, 33(2), 169–181.

Ioannides, Y. M., & Datcher Loury, L. (2004). Job information networks, neighborhood effects, and inequality. *Journal of economic literature*, 42(4), 1056–1093.

Jackson, M., Jonsson, J. O., & Rudolphi, F. (2011). Ethnic inequality in choice-driven education systems: A longitudinal study of performance and choice in England and Sweden. *Sociology of education*, 85(2), 158–178.

Johansson, B., Flygare, E., & Hellfeldt, K. (2017). *Godkänd eller icke godkänd? En studie om hur erfarenheter av mobbning, skolk och socialt umgänge inverkar på elevers skolprestationer. Working Papers and Reports Social work Nr. 10.* Örebro universitet. Hämtad från <https://friends-brandmanualswede.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/12/godkand-eller-icke-godkand-rapport-2017.pdf>

Jonsson, J. O., & Rudolphi, F. (2011). Weak performance – strong determination: School achievement and educational choice among children of immigrants in Sweden. *European sociological review*, 27(4), 487–508.

MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment: plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of sociology*, 47(4), 427–444.

Maguire, S. (2010). 'I just want a job' – what do we really know about young people in jobs without training? *Journal of youth studies*, 13(3), 317–333.

Mood, C., & Jonsson, J. O. (2016). The social consequences of poverty: An empirical test on longitudinal data. *Social indicators research*, 127, 633–652.

Ng-Knight, T., & Schoon, I. (2017). Can locus of control compensate for socioeconomic adversity in the transition from school to work? *Journal of youth and adolescence*, 46(10), 2114–2128.

Niknami, S., & Schröder, L. (2014). *Bakom siffrorna – unga som varken arbetade eller studerade 2000–2010* (Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2014:2). Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hämtad från https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/bakomsiffrornawebb.pdf

OECD. (2012). *Sick on the job? Myths and realities about mental health and work* (Mental Health and Work). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/22257985>

OECD. (2016). *Investing in youth: Sweden*. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264267701-en>

Plenty, S., & Mood, C. (2016). Money, peers and parents: Social and economic aspects of inequality in youth wellbeing. *Journal of youth and adolescence*, 45(7), 1294–1308.

Quintini, G., Martin, J., & Martin, S. (2007). *The changing nature of the school-to-work transition Process in OECD Countries*. WDA-HSG Discussion Paper No. 2007-2. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1884070>

Rodwell, L., Romaniuk, H., Nilsen, W., Carlin, J. B., Lee, K. J., & Patton, G. C. (2017). Adolescent mental health and behavioural predictors of being NEET: a prospective study of young adults not in employment, education, or training. *Psychological medicine*, 48(5), 861–871.

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological monographs*, 80(1), 1–28.

Scarpetta, S., Sonnet, A., & Manfredi, T. (2010). *Rising youth unemployment during the crisis: How to prevent negative long-term consequences on a generation? OECD Social, employment and migration working papers*, No. 106. <https://doi.org/10.1787/5kmh79zb2mmv-en>

SCB. (2008). *Ungdomars flytt hemifrån* (Demografiska rapporter 2008:5). Hämtad från https://www.scb.se/statistik/_publikationer/be0701_2008a01_br_be51br0805.pdf

SCB. (2015). 100 000 unga varken arbetar eller studerar. *Välfärd*, 1, 23–25. Hämtad från https://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/LE0001_2015K01_TI_A05TI1501.pdf

SCB. (2017). Ökning av andelen unga med varaktigt låg inkomst. *Välfärd*, 3, 13–17. Hämtad från https://www.scb.se/contentassets/2c67b3f8f46644758f2f5542442c50e3/le0001_2017k03_ti_a05it1703.pdf

Sellström, E., Bremberg, S., & O'campo, P. (2011). Yearly incidence of mental disorders in economically inactive young adults. *European journal of public health*, 21(6), 812–814.

Simmons, R., & Thompson, R. (2013). Reclaiming the disengaged: critical perspectives on young people not in education, employment or training. *Research in post-compulsory education*, 18(1-2), 1–11.

Siraj, I., Hollingworth, K., Taggart, B., Sammons, P., Melhuish, E., & Sylva, K. (2014). *Report on students who are not in education, employment or training (NEET)*. London: Institute of Education. Hämtad från <https://www.ucl.ac.uk/ioe/research/pdf/16-Report-students-NEET-RR.pdf>

Skolverket. (2011). *Gymnasieelevers byten av program och skolor* (Skolverkets aktuella analyser). Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2628>

Socialstyrelsen. (2013). *Psykisk ohälsa bland unga – Underlagsrapport till barns och ungas hälsa, vård och omsorg* (Artikelnr: 2013-5-43). Stockholm: Socialstyrelsen. Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-43>

SOU. (2013). *Unga som varken arbetar eller studerar – statistik, stöd och samverkan: Slutbetänkande av Utredningen om unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2013:74). Stockholm: Fritzes. Hämtad från <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2013/10/sou-201374/>

SOU. (2016). *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning* (SOU 2016:77). Stockholm: Wolters Kluwer. Hämtad från <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/10/sou-201677/>

SOU. (2017). *Det handlar om oss – unga som varken arbetar eller studerar: delbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2017:9). Stockholm: Wolters Kluwer. Hämtad från <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/02/sou-20179/>

Temagruppen Unga i arbetslivet. (2017). *Unga utanför i åtta regioner: En beskrivning av unga som varken arbetar eller studerar*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Hämtad från <https://www.mucf.se/publikationer/unga-utanfor-i-atta-regioner>

Ungdomsstyrelsen. (2011). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2011:4). Hämtad från <https://www.mucf.se/publikationer/fokus-11-om-ungas-bostadssituation>

Utbildningsdepartementet. (2015). *Vägar framåt: strategi för unga som varken arbetar eller studerar* (Diarienummer: U2015/05478/UF). Hämtad från <http://www.regeringen.se/rapporter/2015/11/vagar-framat---strategi-for-unga-som-varken-arbetar-eller-studerar/>

Vancea, M., & Utzet, M. (2017). How unemployment and precarious employment affect the health of young people: A scoping study on social determinants. *Scandinavian journal of public health*, 45(1), 73–84.

Véronneau, M., & Vitaro, F. (2007). Social experiences with peers and high school graduation: A review of theoretical and empirical research. *Educational psychology review*, 27(3), 419–445.

World Health Organization. (2015). Disease burden estimates, WHO European Region 2012. Hämtad 18 december 2017, från http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/estimates/en/index2.html

Datamaterial, procedur och population

Data kommer från studien YES!, från projektet CILS4EU.¹ YES! är en longitudinell studie i fyra länder, men denna rapport baseras enbart på svenska data från den fjärde omgången. Urvalet vi riktade oss till var alla unga som deltagit i den första och/eller andra undersökningsomgången. Statistiska Centralbyrån (SCB) har varit ansvarig för fältarbetet, inklusive urvalsförfarandet och datainsamlingen. Den ursprungliga urvalsdragningen inför den första omgången (2010–2011) gjordes i tre steg: (1) Skolor drogs slumpmässigt över hela Sverige inom fyra strata som avgränsade skolor med olika hög andel elever med utländsk bakgrund, och överurval togs från skolor med hög andel med utländsk bakgrund för att möjliggöra studier av integration. Skolans urvalssannolikhet stod i proportion till skolans storlek. (2) Två klasser drogs slumpmässigt inom varje skola, och (3) alla elever i dessa klasser bjöds in att delta i undersökningen. Skolor och skolklasser för barn med särskilda behov ingår inte i urvalsramen.² I andra undersökningsomgången var urvalet detsamma, men man bjöd också in de som tillkommit i klasserna under året.³ Dessa nytillkomna studenter utesluts i våra analyser.

I första undersökningsomgången deltog 76 procent av skolorna och 99 procent av skolklasserna inom de deltagande skolorna. Svarsfrekvensen på individnivå var 86 procent, och bortfallet berodde framför allt på skolfrånvaro (mindre än 1 procent avböjde medverkan). En del av de som var frånvarande vid första omgången var närvarande vid andra omgången, och räknar man andelen av grundurvalet som deltog i antingen våg 1 eller våg 2 var svarsfrekvensen 90 procent. I första omgången deltog totalt 5 029 elever i 129 olika skolor och 251 skolklasser, och om man räknar med de som var frånvarande vid första omgången men närvarande vid andra så deltog totalt 5 448 elever.⁴

Respondenterna i grundurvalet följdes i den fjärde omgången upp via brev, och när uppgift fanns också via e-post, vid ungefär 19 års ålder under perioden december 2015 till mars 2016. Nästan alla deltagare gjorde enkäten online (94 procent) medan en minoritet (6 procent) gjorde samma enkät på papper och skickade in den via

1. Kalter m.fl., 2013

2. CILS4EU, 2016a

3. CILS4EU, 2016b

4. CILS4EU, 2016a; 2016b

vanlig post. Totalt deltog 2 524 individer i fjärde omgången, vilket gav en svarsfrekvens på 46 procent av urvalet. I Tabell A1 sammanfattar vi svarsfrekvenserna i svarsomgångarna 1, 2 och 4.

Tabell A1. Urvalet i YES! Andel deltagande på skolnivå, skolkassnivå och individnivå fördelat över stratum

Stratum	Skolor		Skolklasser		Individer		
	Våg 1	Våg 2	Våg 1	Våg 2	Våg 1	Våg 2	Våg 4
1. <10 %	68	100	100	-	86	83	46
2. 10–29 %	81	95	100	-	87	80	45
3. 30–59 %	77	100	99	-	87	80	50
4. >59 %	77	100	97	-	85	72	45
Totalt	77	99	99	-	86	79	46

Skiljer sig bortfallet från de svarande?

Surveyundersökningar har alltid bortfall, och med bortfall finns en risk att de svarande inte längre är representativa för den population som urvalet dragits ur. YES! har fördelen att vi de två första åren gjorde datainsamlingen i skolor, och därmed fick ett mycket litet bortfall. Dessutom har respondenterna samtyckt till matchning av registeruppgifter som fångar t.ex. deras utbildning och sysselsättning. I den fjärde undersökningsomgången har vi ett stort bortfall (54 procent), men eftersom vi har ovanligt mycket information från tidigare undersökningsomgångar och register för de icke-svarande kan vi få en bra förståelse av hur de som inte svarar skiljer sig från de som svarar.

Tabell A2 visar resultaten från en linjär regressionsmodell som predicerar bortfall. Talen i tabellen (koefficienterna) visar hur en viss faktor påverkar sannolikheten att inte svara, och ref. anger referensgrupp, alltså den grupp som jämförelsen görs med. Talen inom parentes anger standardfelet, som är ett mått som används för att avgöra den statistiska säkerheten i skillnaden i sannolikhet. Asterisker anger graden av statistisk säkerhet, och alla koefficienter som har minst en asterisk är statistiskt signifikanta enligt gängse praxis (tre asterisker är den högsta graden av säkerhet). Att en koefficient inte har någon

asterisk betyder inte att det inte finns någon skillnad, bara att eventuella skillnader är för små för att vi med det befintliga urvalet ska kunna fastställa med säkerhet om det finns en skillnad eller ej.

Vi kan konstatera att – såsom ofta är fallet – kvinnor har en högre sannolikhet att delta än män, och att unga med universitetsutbildade föräldrar har en högre sannolikhet att delta än unga vars föräldrar har lägre utbildning. Kvinnor har 13 procent högre sannolikhet att delta, vilket är en substantiell skillnad givet den totala svarsfrekvensen på 46 procent. Något förvånande finns inga stora skillnader mellan unga med utländsk bakgrund och övriga, varken i fråga om invandrageneration eller ursprungsregion. Vi ser också att de som har fullständiga betyg och därmed behörighet till gymnasiet i årskurs nio har högre sannolikhet att delta än de som har ofullständiga betyg (en skillnad på 9 procentenheter), och att de som ofta kände sig deprimerade i årskurs 8 har något lägre sannolikhet att delta än de som inte var deprimerade. Slutsatsen av denna analys är att den grupp vi analyserar är något snedvriden åt det positiva hållet, vilket innebär att vi med största sannolikhet underskattar storleken på de grupper som är UVAS eller har hög sårbarhet. Våra analyser av hur UVAS och sårbarhet samvarierar med andra faktorer påverkas dock bara av skevheten i bortfallet om de UVAS och mer sårbara som faller bort skiljer sig systematiskt från de UVAS och mer sårbara som deltar.

Tabell A2. Prediktorer för deltagande i YES!, våg 4. Linjär regressionsmodell

Bakgrundsfaktor	Koefficient
<i>Kön</i>	
Män	Ref.
Kvinnor	.13 (.01)***
<i>Föräldrars utbildning</i>	
Lägre än universitet	Ref.
Universitet (minst en förälder)	.04 (.02)**
<i>Utländsk bakgrund</i>	
Föräldrar svenskfödda	Ref.
Andra generationen	-.00 (.04)
Första generationen	-.02 (.03)
<i>Ursprung</i>	
Sverige	Ref.
NWS-Europa	.01 (.03)
Östeuropa	.05 (.04)
MENA	.05 (.04)
Afrika, SubSahara	-.08 (0.6)
Asien	.07 (.04)
Annat	.00 (.04)
<i>Betyg åk 9 (enhet 10 poäng)</i>	.01 (.00)***
<i>Fullständiga betyg</i>	
Ofullständiga betyg	Ref.
Fullständiga betyg	.09 (.02)***
<i>Deprimerad i årskurs 8</i>	-.03 (.01)***

Notera: Standardfel i parentes

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Vi kontrollerar också selektiviteten in i den grupp vi studerar genom att jämföra andelarna i arbete, studier, och UVAS bland våra svarande med registeruppgifter för hela grundurvalet. I Tabell A3 ser vi att trots att vi har en positiv selektion i termer av t.ex. tidigare skolresultat och föräldrars utbildning, så skiljer sig inte andelarna i olika sysselsättning bland våra svarande särskilt mycket från andelarna i hela grundurvalet. Den största skillnaden är att det är ”för många” bland våra svarande som studerar på universitet eller högskola. Andelarna som är arbetssökande eller UVAS är något lägre bland våra respondenter än i grundurvalet, men skillnaderna är inte dramatiska. Sammantaget kan vi således säga att vi har ett något positivt selekterat bortfall, men det är osannolikt att detta påverkar huvudresultaten i någon hög utsträckning.

Tabell A3. Sysselsättning enligt registerdata

	De svarande N= 2 524	Basurvalet N= 5 448
	%	%
<i>Registrerade arbetsinkomster 2015</i>		
Inga	18	18
Marginella (under 22250)	25	22
Betydande (över 22250, under 140000)	50	50
Etablerad (över 140000)	7	11
<i>Registrerade studier 2015</i>		
Ej i studier	57	64
Gymnasiet	13	13
Högskolan	19	13
Övriga studier	12	10
<i>Registrerad som arbetssökande 2015</i>		
Övriga	82	79
Registrerad som arbetssökande	18	21
<i>UVAS 2015, registerbaserad</i>		
Övriga	88	86
UVAS	12	14

Notera: 22 250 kronor är ett halvt prisbasbelopp för 2015.

Operationaliseringar av sysselsättningsgrupper

Sysselsättningsgrupp operationaliseras efter vad respondenten svarat är deras ”huvudsakliga sysselsättning just nu”, vad vi kallar *primär sysselsättning*. Detta resulterar i grupperna: Studerande, arbetande, arbetssökande, annat eller inget.

UVAS definieras som personer utan arbete eller studier och operationaliseras genom primär sysselsättningskategori. De som är primärt arbetssökande men har arbete eller studier som sin sekundära aktivitet klassificeras dock som sårbara arbetande respektive studerande.

Tabell A4. Operationaliseringar av sårbarhet inom sysselsättningsgrupper

Syssel-sättning	Hög sårbarhet
Studerande	Studerar på <i>högskola/universitet</i> enligt enkäten, och enligt register (1a) inte är registrerade på någon kurs, eller (1b) tar mindre än 62,5 % av registrerade poäng. Studerar på <i>gymnasiet</i> enligt enkät, och enligt registeruppgifter (2a) inte har nått tredje årskursen hösten 2015 eller (2b) har gått om en årskurs inom samma program eller (2c) har gått om första årskursen för att de saknade gymnasiebehörighet. Studerar på <i>Komvux eller folkhögskola</i>, men enligt registeruppgifter saknar examen från gymnasiet (3). (4) Uppger att de är primärt arbetssökande men faktiskt studerar.
Arbetande	(1) Inte är fast anställda, (2) jobbar mindre än 21 timmar i veckan, och (3) inte deltar i någon utbildning, samt (4a) antingen letar efter ett annat/ fler jobb eller (4b) har varit UVAS tre månader eller mer under det senaste halvåret. (5) Uppger att de är primärt arbetssökande men faktiskt arbetar.
UVAS	För <i>arbetssökande</i>: (1a) ha haft en tremånadersperiod utan syssel-sättning, och (1b) inte ha haft en tremånadersperiod med arbete eller studier under de senaste månaderna. För <i>icke-arbetssökande</i>: uppger en aktivitet eller skäl till inaktivitet som (2a) <i>inte</i> kan klassas som näraliggande arbetsmarknaden, eller (2b) signalerar att man ofrivilligt står utanför arbetsmarknaden.

Referenser i appendix

CILS4EU (2016a). *Children of immigrants longitudinal survey in four European countries. Technical Report. Wave 1– 2010/2011, v1.2.0.* Mannheim: Mannheim University.

CILS4EU (2016b). *Children of immigrants longitudinal survey in four European countries. A short note on the CILS4EU outside-sample cases. Wave 2 – 2011/2012, v2.3.0.* Mannheim: Mannheim University.

Kalter, F., Heath, A. F., Hewstone, M., Jonsson, J. O., Kalmijn, M., Kogan, I., & van Tubergen, F. (2013). *The children of immigrants longitudinal survey in four European countries (CILS4EU): Motivation, aims, and design.* Mannheim: Universität Mannheim.

Tidigare forskningsrapporter i serien

Kunskapshöjande åtgärder om afrofobi. En pilotstudie. Av Matilda Håkansson Bolve, Karim Jebari, Måns Magnusson, Gina Manzizila och Irina Vartanova, 2017:1.

Bortom IT. Om hälsa i en digital tid. Av Anders Ekholm (red), 2016:2.

Att lämna våldsbejakande extremism. En kunskapsöversikt. Av Christoffer Carlsson, 2016:1.

När vården blir IT. En underlagsrapport till eHälsokommittén. Av Anders Ekholm och Drasko Markovic, 2014:8.

Success factors for effective labour market projects. Av Clara Lindblom, 2014:7.

Framgångsfaktorer för effektiva arbetsmarknadsprojekt. En jämförande studie av femton socialfondsprojekt. Av Clara Lindblom, 2014:6.

The more things change, the more they stay the same. A follow up of participants in Social Fund financed projects. Av Magnus Bygren, Clara Lindblom och Ryszard Szulkin, 2014:5.

Nya aktörer inom arbetsmarknaden. Hur väl lyckas de och till vilken kostnad? Av Jonas Karlsson, Ryszard Szulkin, Clara Lindblom och Magnus Bygren, 2014:4.

Framgång eller återgång till det normala? En uppföljning av deltagare i socialfondsfinansierade projekt. Av Magnus Bygren, Clara Lindblom och Ryszard Szulkin, 2014:3.

Poverty and welfare among children and their families 1968–2010. Av Carina Mood och Jan O. Jonsson, 2014:2

Forskningsrapport 2018/1

Vad gör unga vuxna i 19–20-årsåldern? Hur ser deras levnadsvillkor ut, hur trivs de med sin situation, och hur ser de på sin framtid?

Den här rapporten visar resultat av en undersökning där ett stort och riksrepresentativt urval unga vuxna själva har rapporterat om sin situation. Här beskrivs en bred grupp unga; unga som arbetar, unga som studerar, unga som söker jobb eller gör något helt annat. Framträder en bild av unga som i hög grad aktiva och engagerade i sin sysselsättning och framtid. Majoriteten av dem som arbetar trivs bra på sina jobb och oavsett sysselsättning ser de flesta unga ljusst på sin framtid.

Tack vare det breda anslaget identifieras också i rapporten en stor minoritet som befinner sig i en potentiellt sårbar situation. Dessa unga vuxna har sämre levnadsvillkor och psykiskt välbefinnande i flera avseenden. Det rör sig om grupper med en svag anknytning till arbetsmarknaden eller som enbart gör små framsteg i sina studier, en situation som innebär såväl försämrad livskvalitet här och nu, som framtida problem på arbetsmarknaden. Rapportförfattarna framhåller därför att det är mer relevant att synliggöra just olika typer av sårbarhet när det gäller arbetsmarknadsrelaterade problem än att fokusera bara på arbetslöshet och unga som varken arbetar eller studerar (UVAS).

Rapporten är relevant för alla som bryr sig om ungas välbefinnande och insteg på arbetsmarknaden.

Institutet för Framtidsstudier är en självständig forskningsstiftelse finansierad genom bidrag från statsbudgeten och via externa forskningsanslag. Institutet bedriver tvärvetenskaplig forskning kring framtidsfrågor och verkar för en offentlig framtidsdebatt genom publikationer, seminarier och konferenser.

INSTITUTET FÖR FRAMTIDSSUDIER
BOX 591, SE-101 31 STOCKHOLM
TELEFON: 08-402 12 00
E-MAIL: INFO @IFFS.SE
WWW.IFFS.SE
ISBN: 978-91-982091-7-4